

Nr 35

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1962 dagtecknad proposition, nr 159, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.

Härigenom förordnas som följer.

Om äganderättsutredning

1 §.

Beträffande sådant område inom Kopparbergs län där äganderätten till fastigheter är oviss må Konungen, om det från allmän och enskild synpunkt är av väsentlig betydelse att ovissheten undanröjes samt åtgärder härför lämpligen böra vidtagas i ett sammanhang, förordna att äganderättsutredning skall ske enligt bestämmelserna i denna lag.

Förordnande om äganderättsutredning må ock eljest meddelas beträffande område inom länet, där fastighetsägarna i betydande omfattning sakna lagfart.

2 §.

Äganderättsutredning sker vid förrättning. Förrättningsman förordnas av lantmäteristyrelsen. Härtill utses lantmätare eller annan som äger erforderlig kunskap och erfarenhet samt jämväl i övrigt är lämplig för uppdraget.

Vad enligt 2 kap. 2, 4, 9, 10 och 11 §§ lagen om delning av jord å landet gäller om förrättningsman, sakkunnigt biträde och hantlangning vid laga skifte skall äga motsvarande tillämpning beträffande förrättningen.

3 §.

Förrättningsmannen skall införskaffa utdrag ur fastighetsregister rörande förrättningsområdet samt upprätta sammanställning över lagfarts- och inteckningsförhållanden som kunna hava betydelse för äganderättsutredningen.

4 §.

Om förrättningsmannen så finner lämpligt, må visst hemman eller annan del av förrättningsområdet utbrytas till behandling vid särskild förrättning.

5 §.

Om tid och ställe för första sammanträdet skall förrättningsmannen utfärda kungörelse, som skall minst fjorton dagar före sammanträdet anslås på kommunens anslagstavla samt införas i allmänna tidningarna och i den eller de ortstidningar, i vilka meddelanden angående sammanträden med kommunens fullmäktige skola införas.

Vad enligt 3 kap. 1 § andra, tredje och fjärde styckena, 2 §, 4 § första och andra styckena, 5 a §, 6 § första stycket, 8 och 9 §§, 11 § andra stycket samt 15 § lagen om delning av jord å landet gäller om laga skiftes kungörande och fortgång skall äga motsvarande tillämpning beträffande förrättningen; dock skall i fråga om kallelse till delägare i samfälld mark 7 kap. 1 § samma lag gälla i stället för 3 kap. 1 § andra stycket.

I kungörelse och kallelser rörande första sammanträdet skall angivas vilken egendom som beröres av förrättningen och vad sakägarna böra iakttaga för att bevaka sin rätt så och lämnas upplysning om de i 12, 13 och 16 §§ omförmälda rättsverkningarna. Utebliver sakägare från lagligen kungjord förrättning, skall det ej hindra förrättningens företagande.

6 §.

Vid första sammanträdet skall förrättningsmannen redogöra för förrättningens omfattning och ändamål samt bereda sakägarna tillfälle att taga del av de i 3 § angivna handlingarna. Förrättningsmannen skall därefter förelägga sakägarna att inom viss tid, minst en månad, hos honom muntligen eller skriftligen anmäla sina äganderättsanspråk samt förete sådana handlingar och meddela sådana upplysningar angående hävdeförhållanden med mera, som kunna vara av betydelse för äganderättsutredningen. Föreläggandet skall uppläsa för sakägarna och så snart kan ske anslås på kommunens anslagstavla.

7 §.

Förrättningsmannen skall tillse, att innebörden av anmälda äganderättsanspråk blir klarlagd, samt upprätta sammanställning över anspråken och vad eljest är för honom känt rörande förhållanden av betydelse för äganderättsutredningen.

Härefter skall hållas nytt sammanträde, därvid sakägarna skola få tillfälle att taga del av sammanställningen samt förrättningsmannen, i den mån så föranledes av att två eller flera anmält anspråk beträffande samma egendom eller förhållandena eljest giva anledning därtill, skall redogöra för den förebragta utredningen. Sakägarna skola därjämte få tillfälle att slutföra sin talan.

8 §.

Sedan erforderliga sammanträden hållits, skall förrättningsmannen på grundval av den förebragta utredningen och vad i övrigt är för honom känt om föreliggande fång och hävdeförhållanden pröva vem som bör anses vara

ägare till varje särskild fastighet eller mark inom sådan eller mark som är samfällad för flera fastigheter samt upprätta förteckning i enlighet härmed (*äganderättsförteckning*). Fång, vartill erfordras tillstånd av myndighet, må ej beaktas förrän tillstånd erhållits.

Är fastighet eller för fastigheter samfällad mark delad genom sämjedelning, arealöverlåtelse eller liknande åtgärd som kommit till stånd före den 1 juli 1962, skall varje del upptagas såsom särskild ägolott i förteckningen. Vad nu sagts skall dock ej tillämpas i den mån fastighetsbildning i överensstämmelse med delningen länder till skada för innehavare av fordran eller rättighet, för vilken fastighet eller del därav häftar, eller hinder eljest föreligger på grund av inteckningsförhållandena.

Ägolotterna skola redovisas på karta över förrättningsområdet.

9 §.

Sedan äganderättsförteckningen med tillhörande karta upprättats och övriga till förrättningen hörande frågor slutbehandlats, skall förrättningen avslutas och fullföljdshänvisning meddelas samt förrättningshandlingarna jämte kartan tillhandahållas sakägarna, allt på sätt föreskrives i 16 kap. 1 och 2 §§ lagen om delning av jord å landet.

I fråga om utförande av föreskriven ändring i verkställd förrättning skall 16 kap. 5 § ovannämnda lag äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Kostnaderna för förrättningen skola, i den mån de icke gäldas av statsmedel, fördelas mellan sakägarna efter vad som prövas skäligt.

Vid förrättningens avslutande skall förrättningsmannen meddela besked rörande fördelningen.

11 §.

Talan mot förrättningen föres hos ägodelningsrätten genom besvär, som skola ingivas till ägodelningsdomaren inom trettio dagar från det förrättningen avslutades. I fråga om förfarandet i besvärsmål och talan mot däri meddelat beslut skola bestämmelserna i 21 kap. avdelningarna A, D, G, H och I lagen om delning av jord å landet i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Besvär, vari yrkas att klaganden i stället för annan skall i äganderättsförteckning upptagas såsom ägare till viss egendom, skola anses innefatta yrkande om bättre rätt till egendomen.

Beträffande beslut, varigenom jäv mot förrättningsmannen ogillats, skola bestämmelserna i 21 kap. 18 §, 29 § andra stycket och 50 § ovannämnda lag äga motsvarande tillämpning.

12 §.

Utvisar äganderättsförteckningen att delning som i 8 § andra stycket sägs föranlett att mark enligt vad där stadgas upptagits såsom särskild ägolott, skall, sedan äganderättsutredningen härutinnan blivit slutligen gällande, delningen anses verkställd genom lagligen gällande lantmäteriförrättning.

Vad i första stycket är stadgat skall dock ej föranleda, att gräns anses vara i laga ordning bestämd, och ej heller medföra inskränkning i rätten att erhålla laga skifte. Beträffande skyldigheten att ingå i laga skifte skall 1 kap. 20 § första stycket lagen om delning av jord å landet äga tillämpning.

Om lagfart

13 §.

För envar, som i äganderättsförteckning upptages som ägare till fast egendom, skall, där ej annat följer av 14 §, på grund av förteckningen meddelas lagfart å egendomen; dock erfordras ej ny lagfart för den som redan har lagfart å samma egendom.

Sedan äganderättsutredningen avslutats och innan tiden för fullföljd av talan gått till ända, skall förrättningsmannen för det i första stycket avsedda ändamålet ingiva ett exemplar av äganderättsförteckningen till inskrivningsdomaren.

Lagfart skall anses sökt å andra inskrivningsdagen efter det förrättningen blivit slutligen gällande i vad den avser vederbörande egendom.

14 §.

Lagfart må ej meddelas å annan egendom än sådan som är i fastighetsregister upptagen såsom särskild fastighet eller utgör kvotdel av dylik fastighet. Möter hinder som nu sagts mot lagfart å del av fastighet, må ej heller meddelas lagfart å återstoden därav.

Ej heller må lagfart meddelas, om den i äganderättsförteckningen angivne ägarens rätt till egendomen finnes vara tvistig med hänsyn till att anteckning förekommer, som avses i 13 § förordningen angående lagfart å fång till fast egendom, eller till att annan erhållit eller söker lagfart å fång som skett efter det äganderättsutredningen avslutades.

Möter mot lagfart hinder varom är stadgat i denna paragraf, skall ären det förklaras vilande i avbidan på hindrets undanröjande.

15 §.

Bevis, som avses i 9 § första och tredje styckena lagen den 3 juni 1931 med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, skola ej meddelas i lagfartsärende enligt denna lag.

Om sammanläggning

16 §.

Fastigheter, som enligt äganderättsförteckning äro i en ägares hand och som innehavas med samma rätt, skola i nedan stadgade ordning sammanläggas till en fastighet, om därigenom vinnes lämpligare fastighetsindelning; dock må sammanläggning ej ske, om ägaren bestrider åtgärden och ej uppenbart saknar fog härför.

I enahanda ordning må ock sammanläggning ske av sådana i äganderättsförteckning upptagna fastigheter som tillhöra makar var för sig eller innehavas med olika rätt i äktenskapet, därvid 7 § andra och tredje styckena lagen den 17 juni 1932 med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län skola äga motsvarande tillämpning.

Sammanläggning må ej ske, om fastigheterna höra till skilda socknar eller andra förvaltningsområden.

17 §.

Innan äganderättsutredning avslutas, skall förrättningsmannen höra sakägarna över frågan om sammanläggning och därvid redogöra för innebörden och verkan av sådan åtgärd.

Det åligger förrättningsmannen att i särskilt förslag ange i vilka fall sammanläggning från fastighetsbildningssynpunkt lämpligen bör äga rum och skälen härför. Förslaget skall insändas till ägodelningsdomaren senast tre veckor efter det äganderättsutredningen blivit slutligen gällande i vad den avser berörda fastigheter.

Har förrättningsområde uppdelats enligt 4 §, skall beträffande varje delförrättning frågan om sammanläggning bedömas med avseende jämväl å områdena för delförrättningar som avslutats tidigare.

18 §.

Förslag som sägs i 17 § skall av ägodelningsdomaren upptagas som ansökan om sammanläggning.

Bestämmelserna i 2, 8 och 12—21 §§ lagen om sammanläggning av fastigheter å landet skola i tillämpliga delar gälla i fråga om dylikt ärende; dock skall prövningen städse hänskjutas till ägodelningsrätten.

Tillämpningsföreskrifter

19 §.

Närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av lantmäteristyrelsen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1962. Genom lagen upphävas *dels* 6 § lagen den 17 juni 1932 (nr 223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län *dels* lagen den 17 juni 1932 (nr 226) med särskilda bestämmelser om lagfart inom vissa delar av Kopparbergs län *dels* förordningen den 26 juni 1933 (nr 379) med särskilda bestämmelser om stämpelavgift i samband med ansökan om lagfart inom vissa delar av Kopparbergs län *dels* lagen den 4 juni 1943 (nr 302) med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län.

I den mån icke Konungen, efter delägarnas hörande vid lantmäterisammanträde, förordnar annat skola äldre bestämmelser alltjämt äga tillämpning beträffande förrättning, som påbörjats före den 1 juli 1962, samt beträffande lagfart på grund av sådan förrättning och stämpelavgift i samband med ansökan om dylik lagfart.

Förekommer i lag eller författning hänvisning till eller avses däri eljest stadgande, som ersatts genom bestämmelse i den nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

I samband med propositionen har utskottet behandlat två med anledning av propositionen i andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 869 av herr *Lundberg* och nr 872 av herr *Eliasson* i Sundborn.

I motionen II: 869 hemställes att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Beträffande vad som anförts till stöd för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen.

I motionen II: 872 hemställes »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 159 måtte besluta uttala att kostnader för förrättningar enligt den i propositionen föreslagna lagen regelmässigt skall gäldas av statsmedel».

Det närmare innehållet i denna motion redovisas nedan s. 28.

Inledning

Propositionens tillkomst

På grund av de speciella och svåra fastighets- och äganderättsförhållandena inom den s. k. storskiftesbygden i Kopparbergs län — denna bygd omfattar i huvudsak socknarna kring Väster- och Österdalälven samt kring Siljan och Dalälven närmast nedströms därom — gäller där sedan flera år särskild lagstiftning inom olika delar av fastighetsrätten. Mest känd i detta sammanhang torde vara den särskilda jorddelningslagstiftningen.

I anslutning till en förordad omorganisation av lantmäteriet framställdes i proposition nr 74 till 1960 års riksdag förslag om upphävande av de regler om statsbidrag som gällde för vissa lantmäteriförrättningar inom Kopparbergs län. I utlåtande (nr 19) häröver anförde jordbruksutskottet, att det vore av sådan vikt att söka komma tillrätta med de otillfredsställande förhållandena inom vissa trakter av detta län att utskottet ville uttala sig för att Kungl. Maj:t, oberoende av pågående utredningsarbeten beträffande fastighetsbildnings- och jordlagstiftningen, övervägde sådana ändringar i gällande regler och bestämmelser som kunde påskynda skiftesverksamheten i länet. De åtgärder man härigenom skulle kunna nå fram till skulle enligt utskottet vara bättre ägnade att stimulera fastighetsregleringsverksamheten än ett bibehållande av särbestämmelserna om statsbidrag till förrättningskostnader.

Sedan Kungl. Maj:t i regleringsbrevet för budgetåret 1960/61 till lantmäteristyrelsen och jordbruksstyrelsen givit styrelserna till känna innehållet i nämnda utskottsutlåtande och anmodat dem att inkomma med ytterligare förslag i ämnet, framlade styrelserna i samråd med skogsstyrelsen i gemensam skrivelse den 25 november 1960 förslag till åtgärder för effektivisering av jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i Kopparbergs län. Riksdagen har sedermera fattat beslut i denna sak i överensstämmelse med de förslag Kungl. Maj:t framlagt på grundval av innehållet i nämnda skrivelse (Prop. 1961: 134; JoU 28; Rskr. 271).

Lantmäteristyrelsen har vidare med skrivelse den 31 december 1960 till chefen för jordbruksdepartementet överlämnat en inom styrelsen utarbetad promemoria med *förslag till lag om äganderättsutredning och lagfart i vissa fall i Kopparbergs län*.

Förslaget innebär i huvudsak att för laga skifte eller annan fastighetsreg-

lering nödvändiga åtgärder för uppordnande av äganderättsförhållandena skall vidtagas före och inte under fastighetsregleringen.

I skrivelsen anför lantmäteristyrelsen bl. a. att samråd skett med 1954 års fastighetsbildningskommitté samt med överlantmätaren och cheferna för de särskilda skiftesorganisationerna i Kopparbergs län.

Över förslaget har efter remiss yttranden avgetts av kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen (som även överlämnat yttrande från skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län), länsstyrelsen i Kopparbergs län (som överlämnat yttranden från överlantmätaren och lantbruksnämnden i länet), Svea hovrätt (som bifogat yttranden från häradshövdingarna i Nås och Malungs, Ovansiljans, Nedansiljans och Falu domsagor), Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund (som bifogat yttrande från Dalarnas skogsägareförening), Sveriges skogsägareförbund (som överlämnat yttranden från Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag och Korsnäs Aktiebolag), Gävle-Dala hypoteksförening, Gävle-Dala centralkassa för jordbrukskredit, Kopparbergs läns sparbank, Mellersta avdelningen av Sveriges advokatsamfund, statskontoret och Kopparbergs läns landstings förvaltningsutskott.

I skrivelser den 8 mars och den 23 oktober 1961 har överlantmätaren, lantbruksdirektören och länsjägmästaren i Gävleborgs län hemställt att den lagstiftning, som lantmäteristyrelsen föreslagit, göres tillämplig även inom Järvsö socken och delar av Mo socken i Gävleborgs län. Framställningen är f. n. föremål för remissbehandling.

I anledning av motioner om vissa ändringar i särlagstiftningen för Kopparbergs län, vilka motioner väckts vid 1961 års riksdag och behandlats av riksdagens tredje lagutskott, har riksdagen med skrivelse nr 340 den 30 maj 1961 överlämnat utskottets utlåtande (nr 26) över motionerna till Kungl. Maj:t.

Lantmäteristyrelsen har slutligen med skrivelse den 8 november 1961 inkommit med en promemoria angående fastighetsredovisningen.

Lagstiftningsärendet har därefter beretts inom jordbruksdepartementet, varvid upprättats *förslag till lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.*

Över förslaget har inhämtats yttrande av lagrådet, som föreslagit vissa jämkningar och tillägg i detsamma.

De av lagrådet föreslagna ändringarna har vidtagits i förslaget.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t skall under vissa förutsättningar äga förordna att äganderättsutredning skall ske inom sådant område i Kopparbergs län, där äganderätten till fastigheter är oviss eller fastighetsägarna i betydande omfattning saknar lagfart. Dylik utredning, som anordnas i nära överensstämmelse med jorddelningslagens regler för lantmäteriförrättning, förutsätter samverkan mellan förrättningsmannen och sakägarna samt

utmynnar i en s. k. äganderättsförteckning. Redovisningen däri får grundas på en jämförelsevis fri prövning av föreliggande fång och hävdeförhållanden. Genom förrättningen legaliseras med viss begränsning sämjedelningar och liknande privata åtgärder som kommit till stånd före den 1 juli 1962. På grund av äganderättsförteckningen skall i regel meddelas lagfart för de däri upptagna ägarna oberoende av ansökan från deras sida. För vinnande av lämpligare fastighetsindelning inom förrättningsområdet skall också sammanläggning i viss omfattning kunna ske oberoende av sakägarnas initiativ. Den föreslagna lagen avses skola träda i kraft den 1 juli 1962 och ersätta vissa bestämmelser i gällande särlagstiftning för länet. — Härutöver beröres ett par frågor rörande tillämpningen av sistnämnda lagstiftning.

I. Gällande rätt

Utskottet hänvisar i denna del till propositionen s. 8—15.

II. Om fastighetsförhållandena i Kopparbergs län och behovet av ny lagstiftning

En redogörelse för vad lantmäteristyrelsen och remissinstanserna anfört i förevarande avseenden återfinnes å s. 15—23 i propositionen, vartill hänvisas.

Departementschefen

Fastighetsförhållandena i Kopparbergs län är sedan lång tid tillbaka mycket särpräglade, och problem av olika slag möter inom de särskilda länsdelarna. Den så kallade storskiftesbygden utmärkes framförallt av stor ägosplittring, oklarhet beträffande äganderätten samt bristande överensstämmelse mellan formell och reell äganderätt. Orsaken härtill anses främst vara befolkningens starka känsla för äganderätt till jord och dess obenägenhet att avhända sig fäderneärvd mark. Detta har lett till att olämpliga former begagnats för delning vid arv och andra förvärv av de lotter som utlagts vid storskiftena. Man har sålunda vanligen verkställt sämjedelning eller på annat sätt själv styckat jorden och därvid underlåtit att på karta eller i annan handling ange hur delningen skett. Vidare saknas ofta i fångeshandlingarna upplysning, om med överlåtelse avsetts andel i hemman eller blott viss areal och om med arealförvärv åsyftats hemmansdel eller avsöndring samt om och i vad mån åtföljdes inbegripits i fånget. Inom den så kallade bergfrälsebygden har egentlig indelning i skifteslag, hemman och fastigheter inte skett förrän genom de laga skiften, som verkställdes under senare delen av 1800-talet och under 1900-talet och som övergått i det närmaste hela bygden. Särskilt framträdande är här bristerna i lagfartshänseende. I den södra länsdelen slutligen är det när-

mast fråga om oklara fastighetsförhållanden. Sålunda är sambandet mellan indelningen i inägor och indelningen i skogsmark oklart. I vissa fall förekommer inte någon fastighetsindelning som kunnat läggas till grund för införande i jordregistret.

De säregna jordförhållandena inom storskiftesbygden har nödvändiggjort speciallagstiftning inom olika delar av fastighetsrätten. Redogörelse för den viktigaste lagstiftningen har lämnats i det föregående. Här må även erinras om de särbestämmelser angående uppsikt å jordbruk, vilka gäller i storskiftesbygden sedan den 1 juli 1961 (SFS 1961:142) och syftar till att bibehålla förutsättningarna för kommande fastighetsreglering. För bergfrälsebygden och södra länsdelen finns däremot inte någon särskild lagstiftning inom nu förevarande rättsområde.

Remissorganen är helt ense med lantmäteristyrelsen om att den särskilda lagstiftningen för Kopparbergs län behöver utbyggas. Fastighetsförhållandena är inom större delen av länet sådana att man inte kan medelst gällande rikslagstiftning komma till rätta med dem. Särslagstiftningen för länet erbjuder visserligen möjligheter att genom äganderättsutredning och laga skifte skapa ordning och reda i storskiftesbygden. Systemet lider dock av påtagliga brister. Äganderättsutredningarna är sålunda omständliga och mycket tidskrävande; arbetet står ofta inte i proportion till värdet på egendomen. De kan vidare ske endast beträffande mark, som är föremål för laga skifte eller varå 1943 års lag är tillämplig. Ytterligare olägenheter är att äganderättsutredningen insättes på ett alltför sent stadium av skiftet och att förfarandet leder till lagfart först lång tid efter det utredningen verkställts. Det får därför anses uppenbart att behov föreligger av en äganderättssanering genom ett förfarande som präglas av enkelhet och snabbhet utan att eftersätta berättigade rättssäkerhetskänslor. Härigenom skulle skiftesverksamheten underlättas samt över huvud taget inom länet skapas gynnsammare betingelser för jordbruk och skogsbruk liksom för samhällsutvecklingen i övrigt.

Såsom lantmäteristyrelsen anfört bör bestämmelser om äganderättsutredning meddelas utan att fastighetsbildningskommitténs förslag till ny jorddelningslagstiftning avvaktas. Behovet av åtgärder är nämligen trängande, och det är angeläget att den kännedom om fastighetsförhållandena, som ännu finns hos de äldre bland befolkningen, blir tillvaratagen och utnyttjad.

Utskottet

Utskottet hade föregående år tillfälle att vid en resa i Kopparbergs län studera vissa trakter, där konsekvenserna av stark ägosplittring och oklarhet i äganderätsfrågor klart framträdde i form av oeffterrättliga brukningsförhållanden och mer eller mindre långt gående vanhävd. En primär förutsättning för att en yttre rationalisering inom sådana områden skall kunna genomföras är att man genom uppordnande av äganderäts- och fastighetsförhållanden kan skapa ett klart utgångsläge härför.

Den för storskiftesbygden i Kopparbergs län speciella bestämmelse om ingripande mot vanhävd som genom ändring den 1 juli 1961 i lagen om uppsikt å jordbruk intagits i 1 § denna lag kan, såsom departementschefen anför, sägas ytterst syfta till att bevara förutsättningarna för kommande rationaliseringsåtgärder. I sitt utlåtande (nr 25/1961) över förslaget till denna lagändring berörde utskottet bl. a. de hinder mot en effektiv tillämpning av bestämmelsen som kan möta genom oklara äganderättsförhållanden och svårigheter att identifiera olika ägares skiften å marken. En äganderättsanering skulle således även i detta hänseende vara ägnad att främja en jordbruksrationalisering på längre sikt.

Utskottet finner det alltså i jordbrukets och skogsbrukets intresse vara i hög grad påkallat att klarhet skapas i de tilltrasslade äganderätts- och fastighetsförhållandena å vissa håll i Kopparbergs län. Även i övrigt ansluter sig utskottet till de synpunkter som anförts till stöd för uppfattningen att en ny lagstiftning med de syften som angivits i propositionen nu bör komma till stånd.

III. Förslaget till ny lagstiftning

1. Äganderättsutredningsinstitutets uppbyggnad

Lantmäteristyrelsens allmänna motivering för sitt förslag i denna del och remissinstansernas yttranden häröver redovisas å s. 25—30 i propositionen, vartill hänvisas.

Departementschefen

Lantmäteristyrelsens lagförslag innebär att ett särskilt institut för äganderättsutredning tillskapas. Utredningen skall enligt förslaget kunna leda till ändrad fastighetsindelning och läggas till grund för lagfart. Under remissbehandlingen har beträffande enskildheter i det föreslagna förfarandet diskuterats andra lösningar än styrelsen anvisat. Om förslaget i stort har dock så gott som alla remissorganen uttalat sig positivt. Vissa av dem har till och med uttalat att förslaget innebär den enda tänkbara lösningen.

I allt väsentligt biträder även jag lantmäteristyrelsens förslag till äganderättsutredningsinstitutets uppbyggnad. För att underlätta skiftesarbetet bör äganderättsutredningen utformas såsom ett från laga skifte fristående institut. Härigenom vinnes också att äganderättsutredning kan ske även i trakter där skiftesbehov inte föreligger men där det ändå är angeläget att ordna upp äganderättsförhållandena. Svea hovrätt efterlyser i sitt yttrande garantier för att laga skifte i förekommande fall snarast följer på en äganderättsutredning. För min del utgår jag från att i de särskilda fallen äganderättsutredning och laga skifte skall kunna på ett tillfredsställande sätt samordnas av lantmäteriet i förening med de berörda fastighetsägarna.

Hovrätten befarar att äganderättsutredningarna kommer att få en alltför

summarisk karaktär. Någon gång kan väl möta svårigheter att på ett riktigt sätt avväga rättssäkerhetsintresset mot behovet av att snabbt och smidigt nå ett utredningsresultat. Med hänsyn till förslagets bestämmelser om förrättningsmannens kvalifikationer och om hans befattning med utredningen torde dock kunna förväntas att dylika svårigheter skall övervinnas. Utredningen skall givetvis syfta till att klarlägga de olika ägototternas fullständiga omfång och således även deras andelsrätter i samfälld mark. Jag anser inte att detta senare behöver, såsom hovrätten ifrågasatt, särskilt utsägas i lagtexten.

Utskottet

Den föreslagna lagstiftningen måste i vissa avseenden betecknas som extraordinär. Utskottet vill som sin allmänna uppfattning i detta avseende uttala att de bakomliggande förhållandenas svärbemästrade art och angelägenheten av frågornas lösning här kan motivera åtgärder som ej låter sig förena med eljest vedertagna principer på fastighetslagstiftningens område.

Förslagets utformning innebär i skilda hänseenden att stora krav på kunighet och bedömningsförmåga måste ställas på den som anförtros uppdraget att företaga förrättningen. Det kan förutses att denne kommer att ställas inför en rad komplicerade och viktiga avvägningsfrågor, för vilkas lösning förslaget endast ger mer allmänna riktlinjer. På vissa punkter kunde det möjligen ha ansetts önskvärt att förslagets närmare innebörd utvecklats mera utförligt än som skett i propositionen. Några sådana punkter har utskottet upptagit i det följande. Utskottet är emellertid medvetet om att vid tillämpningen av bestämmelser som de föreslagna kan möta svårigheter av art och omfattning som utskottet nu inte helt kunnat överblicka. Då förslaget måste anses innefatta garanti för att förrättningsmannen kommer att besitta erforderliga kvalifikationer och även torde ge tillräcklig ledning för utfärdande av tillämpningsföreskrifter till bestämmelserna, finner utskottet det nu anförda ej böra utgöra hinder för tillstyrkande av bifall till propositionen. Utskottet är emellertid ej främmande för tanken att den praktiska tillämpningen av de nya bestämmelserna kan komma att ådagalägga behov av ändringar i lagstiftningen och förutsätter att dess verkningar kommer att följas med uppmärksamhet.

Effekten av en lag som den föreslagna blir givetvis beroende av de ekonomiska och personella resurser som står till förfogande. Då det nya förslaget öppnar möjlighet att på snabbare sätt än tidigare komma till rätta med vissa för Kopparbergs län akuta svårigheter på fastighetsväsendets område, vill utskottet för sin del framhålla det angelägna i att medel för förrättningar enligt den nya lagen så långt möjligt ställas till förfogande.

Förslagets mest påtagliga fördelar i förhållande till reglerna om äganderättsutredning i den nu gällande särslagstiftningen för Kopparbergs län synes vara följande. Genom att äganderättsutredningen företages fristående från laga skifte vinnes att tiden för kommande skiften kan väsentligt nedbringas. Detta är av stor betydelse med hänsyn till bl. a. de inskränkningar i bruk-

ningshänseende och den osäkerhet för delägarna om skiftets utgång som föreligger under skiftetiden. Vidare möjliggör en lagstiftning enligt förslaget i långt större utsträckning än 1943 års lag äganderättssanering å områden där behov av laga skifte inte föreligger. Slutligen kan med förslagets bestämmelser undvikas sådan med hänsyn till objektens värde oproportionerlig kostnad och tidsförlust som de nu gällande reglerna kunnat innebära genom att enligt dessa noggrann utredning rörande äganderätten även till de mest obetydliga områden och andelar ovillkorligen måste verkställas.

Behovet av ett förfarande som det föreslagna torde vara framträdande inom områden, där exploatering för bebyggelse är aktuell och åtgärderna skulle tjäna syftet att skapa underlag för fastighetskrediten. Det måste emellertid antagas att lagstiftningen, om den genomföres, främst kommer att tillämpas i fall, där den huvudsakliga avsikten med förfarandet är att bana väg för en rationalisering i form av laga skifte. Här förtjänar framhållas de av överlantmätaren i Kopparbergs län angivna, i propositionen redovisade uppgifterna att inom dalalagens tillämpningsområde trängande behov av genomgripande fastighetsregleringar föreligger för 1 000 000 ha mark, därvid regleringsbehovet objektivt måste betecknas som akut för socknar och sockendelar om sammanlagt 250 000 ha.

Genomförandet av en förrättning för äganderättssanering gör i och för sig inte behovet av fastighetsreglering större än det varit tidigare. Risken för att resultatet av en sådan förrättning inte utan tidsomgång och kostnader skall kunna läggas till grund för laga skifte ökar emellertid ju längre tid som förflyter utan att skifte sker. Då det därför synes utskottet angeläget att laga skifte företages i så nära anslutning som möjligt till äganderättsutredningsförrättning, aktualiserar den nya lagstiftningen enligt utskottets mening frågan om upphävande av de särskilda, i förhållande till jorddelningslagens bestämmelser mycket restriktiva omröstningsregler som enligt dalalagen gäller för att laga skifte skall komma till stånd. Enligt utskottets mening bör utvecklingen få visa, om behov av en sådan lagändring föreligger. Frågan om initiativ till laga skifte kan för övrigt i sin helhet komma i nytt läge sedan 1954 års fastighetsbildningskommitté framlagt resultatet av sitt arbete.

2. Äganderättsutrednings fastighetsbildande verkan

I den allmänna motiveringen till sitt förslag i förevarande del redogör lantmäteristyrelsen för vissa allmänt gällande bestämmelser rörande legalisering av sämjedelning och rättsverkningarna av sämjedelning samt behandlar frågan om begränsning i vissa hänseenden bör ske i äganderättsutrednings fastighetsbildande verkan, betydelsen i jordpolitiskt hänseende av sådan verkan ävensom intecknings- och servitutshavares ställning i förevarande sammanhang. Promemorians innehåll i dessa hänseenden och remissyttrandena häröver återges å s. 31—39 i propositionen, vartill hänvisas.

Departementschefen

I den mån vid äganderättsutredning befinnes, att den faktiska indelningen i ägolotter avviker från den rättsliga fastighetsindelningen, skall förrättningen enligt lantmäteristyrelsens förslag medföra att ägolotterna anses utlagda genom laga delning. En sådan legalisering av sämjevis utlagda fastigheter förekommer redan i begränsad utsträckning. Mot en mera omfattande legalisering talar givetvis risken för en jordpolitiskt olämplig fastighetsstruktur. I de fall som åsyftas med förslaget är dock i regel fråga om hävdeförhållanden som bestått sedan länge. Att anpassa fastighetsindelningen till dessa stadigvarande förhållanden kan således inte i och för sig inverka menligt på brukningsmöjligheterna. Däremot kommer otvivelaktigt en sådan anpassning att erbjuda ett klarare utgångsläge för fortsatt fastighetsreglering. Såsom lantbruksstyrelsen framhållit vinnes även ökade möjligheter för lantbruksnämnden att genom aktiv inköps- och försäljningspolitik främja den yttre rationaliseringen. Då härjämte en parcellering kan i viss mån motverkas genom förslagets regler om sammanläggning, synes mig övervägande skäl tala för att förläna äganderättsutredning fastighetsbildande verkan.

Av skäl som lantmäteristyrelsen anfört bör äganderättsutredning likställas med laga jorddelning även därutinnan, att jorden vid framtida laga skifte skall fördelas efter innehavet på sätt föreskrives i 9 kap. 2 § jorddelningslagen. Skulle någon gång inträffa att ett par sämjelottsägare vill bibehålla andelstalet som delningsgrund vid kommande laga skifte, kan de nå detta syfte genom att häva sämjedelningen och sålunda vid äganderättsutredningen framstå som samägare. Däremot saknas anledning att låta äganderättsutredning medföra den inskränkning i rätten att framdeles erhålla laga skifte, som enligt 1 kap. 11 § jorddelningslagen åtföljer vissa slag av laga jorddelning. Liksom lantmäteristyrelsen anser jag inte heller att den fastighetsbildande effekten bör utsträckas därhän, att fastighetsgränserna skall anses lagligen bestämda.

Legalisering av sämjevis verkställda jorddelningar får givetvis inte ställas i utsikt så rundhänt, att nya privata styckningar därigenom frammanas. Äganderättsutredningens legaliseringsverkan bör därför enligt min mening förbehållas sämjeåtgärder som företagits före den nya lagens ikraftträdande.

Frågan, huru den föreslagna legaliseringen av sämjeåtgärder kan komma att inverka på inteckningshavares ställning, har dryftats i flera remissyttranden. Delvis synes man därvid ha utgått från en annan föreställning om innebörden av gällande rätt än den vanligen härskande uppfattningen. Sämjedelas en intecknad fastighet eller överlättes viss ytvidd därav, kommer inteckningen, vare sig legalisering sker eller inte, att fortfarande gälla primärt i hela det ursprungliga området. Inteckning, som meddelats i kvotdel av fastighet, läres, om kvotdelen utbrytes sämjevis, därefter belasta enbart sämjelotten. På liknande sätt kommer inteckning i en sämjelott att, om sämjedelningen häves, därefter gälla i motsvarande kvotdel av

hela fastigheten. Med hävande av sämjedelning torde härvid likställas det fall att sämjelotterna förenas i en ägares hand. Rättsverkningarna för in-teckningshavarna inträder således som en omedelbar följd av ägarnas dis-
positioner. Det är svårt att se att därutöver skulle kunna inträffa någon
menlig effekt av själva legaliseringen; snarare synes denna vara ägnad
att stabilisera in-teckningshavarnas ställning gentemot ägarnas godtycke.
Detta gäller sannolikt även i åtminstone flertalet fall av komplicerad säm-
jedelning och av sämjeägoutbyte, ehuru sådana åtgärders återverkan på
in-teckningar måhända inte kan i allo förutsägas. Skulle likväl i något dy-
likt fall själva legaliseringsmomentet visa sig kunna försvåra bedömandet
av underlaget för en in-teckning och kan inte frågan lösas genom överens-
kommelse, får vederbörlig undersökning anställas i samband med fastig-
hetsbokens uppläggande. Frågor av detta slag lär knappast komma att
anmäla sig i sådan omfattning att äganderättsutredningen bör tyngas med
särskilda regler för dem. Av naturliga skäl är nämligen kreditgivarna åter-
hållsammare och därmed in-teckningar alltmåra sällsynta ju värre fastig-
hetsförhållandena invecklats. En annan sak är att förrättningsmannen gi-
vetvis bör tillvarataga och tillhandahålla allt sådant utredningsmaterial som
kan underlätta införandet av gällande in-teckningar i fastighetsboken.

Utskottet

Med undantag som stadgas i 9 kap. 3 § jorddelningslagen utgör vid laga
skifte andelstalet delningsgrund inom område som fördelats mellan delägare
genom privata delningsåtgärder. En legalisering i enlighet med bestämmel-
sorna i förslagets 8 och 12 §§ skulle på grund av stadgandet i 9 kap. 2 §
jorddelningslagen innebära en övergång till innehavet som delningsgrund
vid kommande laga skifte.

Lantmäteristyrelsen har — såsom framgår av propositionen s. 33—35 —
närmare övervägt frågan, huruvida någon begränsning bör ske i äganderätts-
utredningens fastighetsbildande verkan såvitt avser delningsgrunden vid
skifte. Styrelsen har emellertid funnit det vara utan egentlig betydelse för
jordägare, i fråga om både marktilldelning och skifteslikvider, om delnings-
grunden ändras, och har därför stannat för att någon begränsning av lega-
liseringens verkan i angivet avseende inte bör göras.

Departementschefen har anslutit sig till lantmäteristyrelsens ståndpunkt
och därvid anmärkt att, därest någon gång skulle inträffa att ett par sämje-
lotsägare vill bibehålla andelstalet som delningsgrund vid kommande laga
skifte, de kan nå detta syfte genom att häva sämjedelningen och sålunda
vid äganderättsutredningen framstå som samägare.

Inom utskottet har framhållits att vid sämjedelning av fastighet delägar-
na, i medvetande om att enligt lag andelstalen trots delningen utgör delnings-
grund vid laga skifte, lagt mindre vikt vid att söka utlägga lotterna i över-
ensstämmelse med vars och ens andel i egendomen. Det har påpekats att
därför en övergång till innehavet som delningsgrund skulle kunna lända

delägare till men, speciellt i fråga om ägor som representerar visst värde utöver jordbruksvärdet på grund av lämplighet för bebyggelse, grustäkt o. d. Såsom ett ytterlighetsexempel av dylik art har anförts att vid sämjedelning en delägare erhållit all den mark inom fastigheten som kan utnyttjas för särskild exploatering, medan den eller de övriga delägarna tilldelats mark utan särskilt övervärde.

Av 14 kap. 11 § jorddelningslagen följer att vid laga skifte, om andelstalet är delningsgrund, eventuellt övervärde å mark inom viss fastighet fördelas på samtliga delägare av sämjelotter inom fastigheten. Blir däremot — såsom enligt förslaget skall ske genom legaliseringen — innehavet delningsgrund, skall enligt samma stadgande vid skifte övervärde helt tillgodoräknas markinnehavaren.

Förlust för en av parterna i ett sämjedelningsavtal genom ändring i delningsgrunden måste innebära motsvarande vinst för annan part i avtalet. Enighet torde därför inte alltid kunna uppnås om att häva sämjedelningen och på så sätt bibehålla andelstalet som delningsgrund. Möjlighet för delägare att mot övriga parters bestridande få domstols bifall till en talan om delningens hävande torde föreligga endast i undantagsfall då särskild brist i avtalet kan åberopas.

Bestämmelsen i 8 § andra stycket första punkten om upptagande av där angivna fastighetsdelar som särskilda ägolotter i äganderättsförteckningen är — med det undantag som på hemställen av lagrådet intagits i slutet av samma stycke — till sin avfattning ovillkorlig. Att mark sålunda redovisas som särskild ägolott skall enligt 12 § automatiskt leda till att — sedan utredningen i motsvarande del blivit slutligen gällande — marken anses utbruten genom laga delning.

Utskottet har övervägt huruvida med hänsyn till det anförda borde i någon form öppnas möjlighet för förrättningsmannen att i delägars intresse underlåta redovisning i ägolotter enligt 8 § andra stycket. Med den uppläggning förslaget fått bör emellertid en sådan regel ej ges med mindre väsentlig olägenhet kan antagas följa av det föreslagna obligatoriska förfarandet. Lantmäteristyrelsen har anfört att ett resonemang om betydelsen i fråga om övervärde av en övergång från andelstal till innehav som delningsgrund väsentligen är teoretiskt. Utskottet anser sig böra godtaga detta påstående. Då utskottet således ej föreslår någon ändring i förslaget på förevarande punkt beaktar utskottet också att genom regeln i 24 § dala-lagen om tillåtlighet av avstyckning från sämjelott inom område, som ligger i storskifte, delägare, som accepterar sämjedelningsavtal, varigenom han ej erhåller mark till full motsvarighet av sin andel i fastigheten, kan löpa risk att vid laga skifte ej kunna i full utsträckning göra sin andelsrätt gällande. Om det emellertid skulle visa sig att reglerna i tillämpningen kan befaras leda till oskälig skada för delägare genom utredningens fastighetsbildande verkan utgår utskottet från att fråga om ändring av lagen på denna punkt upptages till skyndsamt övervägande.

Givetvis skall redovisning enligt 8 § andra stycket ej ske, då delning skett endast för brukning. Bestrider delägare att delningen haft äganderättslig verkan, har förrättningsmannen att verka för att avtalets rätta innebörd närmare utredes. Detta är särskilt viktigt med hänsyn till de konsekvenser en legalisering kan ha för kommande laga skifte.

3. Lagfartsfrågor

Beträffande lantmäteristyrelsens allmänna motivering för sitt förslag i denna del hänvisar utskottet till propositionen s. 41—43.

Departementschefen

Enligt lantmäteristyrelsens förslag skall efter äganderättsutredningen lagfart meddelas för markägarna på grund av förrättningen. Att så sker är ju i själva verket ett väsentligt syfte med äganderättsutredningen. För att möjliggöra lagfart på sådan äganderätt, som har karaktären av så kallat heterogent andelsinnehav, har styrelsen förordat sådana bestämmelser angående registrering, att varje heterogent andelsinnehav upptages i fastighetsregistret såsom särskild fastighet i likhet med dem som bildats genom förrättningen. En sådan lösning synes även mig vara ändamålsenlig. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga registreringsbestämmelser, sedan förevarande lagstiftningsärende behandlats av riksdagen.

4. Detaljutformning

I propositionen har i allmänhet vid varje paragraf redogjorts för lantmäteristyrelsens specialmotivering för dess förslag i motsvarande del. I dessa delar liksom beträffande remissyttrandenas innehåll såvitt avser bestämmelsernas närmare utformning får utskottet — i den mån redogörelse härför ej intagits nedan — hänvisa till propositionen.

1 §.

Departementschefen

I likhet med lantmäteristyrelsen anser jag att förordnande om äganderättsutredning bör i varje särskilt fall meddelas av Kungl. Maj:t. Formellt bör dylikt förordnande kunna meddelas oberoende av om lantmäteristyrelsen framlagt förslag därom, men i verkligheten får givetvis styrelsen med sin överblick över de personella resurserna i första hand svara för erforderlig angelägenhetsgradering av förekommande projekt. Givetvis kommer berörda lokala organ att höras innan förordnande meddelas.

Som förutsättningar för förordnande bör i första hand gälla att ovisshet råder rörande äganderätten till fastigheter ävensom att ett klarläggande finnes vara av väsentlig betydelse från allmän och enskild synpunkt samt lämpligen böra åvägabringas i ett sammanhang. Förrättningsområdet får

avpassas med hänsyn härtill och kommer således i regel att omfatta ett större antal fastigheter med så hopflätade äganderättsförhållanden, att man inte lika förmånligt kan vinna klarhet med vanliga rättsinstitut. Det bör också tillses att en naturlig indelning i fastighetsregleringsområden underlättas för framtiden.

I andra hand bör kunna förordnas om äganderättsutredning beträffande område där väl äganderättsförhållandena är klara men lagfart saknas i betydande omfattning. För sådan förrättning bör samtliga bestämmelser i lagen vara tillämpliga, ehuru väl förfarandet emellanåt torde kunna gestaltas enklare än vid ordinär äganderättsutredning.

Såsom framgår av ett utav generaldirektören Harald Malmberg avgivet betänkande (SOU 1959: 31) finns inom länet talrika myrslogsenkaver. Förrekomsten av dessa enkaver, beträffande vilka betydande rättsosäkerhet råder i olika avseenden, medför olägenheter ur bland annat fastighetsbildnings- och skogsvårdssynpunkt. Genom förrättningar enligt förevarande lagstiftning synes dessa olägenheter i stor utsträckning kunna undanröjas. Vid sådana förrättningar torde god ledning kunna hämtas ur den ingående utredning som Malmberg verkställt.

Lagrådet

Lagrådet har föreslagit en formell jämkning i det ursprungliga departementsförslaget. Jämkningsen har vidtagits.

2 §.

Departementschefen

Såsom lantmäteristyrelsen anfört bör äganderättsutredning ske i form av en förrättning på i huvudsak samma sätt som en jorddelningsförrättning. Jag ansluter mig till styrelsens mening att förrättningen bör handläggas av en enda förrättningsman, vilken förordnas av lantmäteristyrelsen. Härtill bör utses sådan person, lantmätare eller annan, som har erforderlig kunskap och erfarenhet och även i övrigt är lämplig till uppdraget.

I paragrafens andra stycke hänvisas till vissa bestämmelser i jorddelningslagen angående förrättningsman, sakkunnigt biträde och hantlangning. I enlighet härmed skall förrättningsman vid äganderättsutredning kunna anlita sakkunnigt biträde. Särskilt då förrättningsmannen ej är lantmätare torde denna möjlighet få praktisk betydelse. För förrättningsman och sakkunnig skall gälla jorddelningslagens bestämmelser om jäv. Vid förrättningen skall sakägarna tillhandahålla nödig hantlangning. Slutligen innefattar hänvisningen bestämmelser om rätt för förrättningsmän, sakkunniga och hantlangningsmanskap att beträda ågor samt anbringa märken och signaler.

3 §.

Departementschefen

Denna paragraf anger omfattningen av den utredning förrättningsmannen skall förebringa till grund för äganderättsutredningen. Till detta förberedelsearbete hör att upprätta en sammanställning över bland annat sådana inteckningsförhållanden som kan ha betydelse för själva äganderättsutredningen. Lantmäteristyrelsen understryker särskilt att med bestämmelsen härom inte åsyftas något klarläggande av inteckningsförhållandena i och för sig. I vissa remissyttranden har förordats en längre gående utredningskyldighet rörande inteckningsförhållandena samt även föreslagits att inteckningshavarna skulle såsom sakägare kallas till förrättningen och äga besvara sig över denna. För min del är jag närmast benägen att biträda lantmäteristyrelsens ståndpunkt. Det synes mig nämligen angeläget att ansträngningarna främst inriktas på att klarlägga äganderättsförhållandena. Detta får dock inte hindra att förrättningsmannen, där så kan ske utan olägenhet för förrättningen, verkar för att ordna upp även oklara inteckningsförhållanden. Såsom jag i annat sammanhang betonat, bör förrättningsmannen tillhandahålla fastighetsbokuppläggaren allt inkommet utredningsmaterial som kan underlätta införandet av gällande inteckningar i fastighetsboken. Skulle i något fall område av fastighet finnas häfta för in-teckning på sätt som kan påverka den kommande redovisningen av området, bör detta givetvis beaktas redan under den förberedande utredningen.

Vad in-teckningshavarnas rättssäkerhet beträffar innebar 21 § andra stycket i lantmäteristyrelsens förslag vissa risker. Detta lagrum har emellertid inte fått någon motsvarighet i departementsförslaget. Om likväl någon in-teckningshavare skulle kunna påvisa att hans rätt förnärmats direkt genom en äganderättsutredning, lär han också utan vidare vara besvärberättigad. Det i 5 § föreskrivna kungörelseförfarandet synes erbjuda tillräckliga möjligheter för in-teckningshavare, särskilt då kreditinstituten, att bevaka sina eventuella intressen. Ett åläggande för förrättningsmannen att efterforska och kalla envar in-teckningshavare skulle kunna medföra ett omfattande merarbete.

Bland förberedelseåtgärderna skall enligt lantmäteristyrelsens förslag också ingå att upprätta karta. Till detta ämne torde jag få återkomma vid behandlingen av 8 §.

4 §.

Lantmäteristyrelsen uttalar, att förevarande bestämmelse ansetts motiverad av huvudsakligen praktiska hänsyn. Om äganderättsutredning företages med t. ex. en by som förrättningsområde, kan vissa hemman i byn under utredningens gång komma att visa sig vara jämförelsevis lättutredda samt möjliga att avskilja till särskild behandling, medan andra kan vara ytterst besvärliga och ofta även inbördes sammanflätade. Med hänsyn till pågående rationaliseringsåtgärder kan det, anför styrelsen vidare, också vara angeläget att utredningen beträffande del av förrättningsområdet snabbt

leder till resultat. I sådana fall skulle det kunna vara till väsentlig fördel för ägarna och underlätta handläggningen, om förrättningen beträffande lättutredda hemman kunde avslutas för sig, innan de mest tidsödande behandlats. Om viss del av förrättning avslutas särskilt, synes denna del lämpligen böra betraktas som en särskild förrättning. Erforderliga regler för sådana fall om aktbildning o. d. torde få utfärdas i administrativ ordning.

Departementschefen

Beslut om uppdelning av förrättning bör kunna meddelas när helst så finnes lämpligt under förrättningens gång.

Utskottet

Då i förrättningsområde ingår mark, där exploatering för bebyggelse eller annat särskilt ändamål är aktuell, bör enligt utskottets mening utredning beträffande den marken kunna företagas och avslutas för sig, även om där förekommande äganderätsfrågor ej synes vara av speciellt enkel beskaffenhet. Förrättningens angelägenhet ur ekonomisk synpunkt för delägarna bör således, oberoende av utredningens svårighetsgrad, i särskilda fall kunna inverka på frågan om en uppdelning enligt förevarande bestämmelse.

5 §.

Departementschefen

I första och tredje styckena av förevarande paragraf har i anslutning till lantmäteristyrelsens förslag och 3 kap. 1 § första stycket jorddelningslagen upptagits bestämmelser om kungörande av förrättningen. Kungörelsen skall anslås på kommunens anslagstavla samt införas i allmänna tidningarna och i den eller de ortstidningar, i vilka meddelanden angående sammanträden med kommunens fullmäktige skall införas.

I andra stycket har hänvisats till vissa bestämmelser i jorddelningslagen angående laga skiftes kungörande och fortgång, vilka ansetts böra få motsvarande tillämpning vid förrättning för äganderätsutredning. Hänvisning har skett, förutom till lagrum som styrelsen angivit i sitt förslag, till 3 kap. 1 § fjärde stycket och 5 a §. Däremot har jag inte funnit anledning att medtaga de av styrelsen föreslagna hänvisningarna till 3 kap. 4 § tredje, fjärde och femte styckena, 6 § andra stycket samt 7 och 13 §§. I stället för hänvisningen till 4 § fjärde stycket har i slutet av förevarande paragraf stadgats, att sakägares utevaro från lagligen kungjord förrättning inte får hindra förrättningens företagande.

6 §.

Departementschefen

Enligt min mening bör förrättningsmannen uttryckligen åläggas att vid det första sammanträdet med sakägarna redogöra för förrättningens omfattning och ändamål. Sakägarna skall då även få tillfälle att taga del av

det grundmaterial — fastighetsregisterutdrag och sammanställning angående lagfarts- och inteckningsförhållanden — som införskaffats och iordningställt 3 §. Härefter bör sakägarna föreläggas att inom viss tid anmäla sina äganderättsanspråk och att i samband därmed förete sådana handlingar och meddela sådana upplysningar angående hävdeförhållanden med mera, som kan vara av betydelse för äganderättsutredningen. Anmälan bör kunna göras såväl muntligen som skriftligen. Tiden för föreläggandet bör medge skäligt rådrum och i intet fall bestämmas till mindre än en månad. Föreläggandet bör uppläsas för sakägarna och så fort ske kan anslås på kommunens anslagstavla.

Utskottet

Underlåtenhet att efterkomma föreläggande enligt denna bestämmelse har enligt förslaget inte förbundits med någon påföljd. Givetvis måste, som departementschefen i annat sammanhang framhållit, förrättningsmannen beakta alla de relevanta omständigheter som blir kända för honom innan förrättningen avslutas. Han har således att ta behörig hänsyn till anspråk, som delgivits honom före denna tidpunkt, även om det framställts efter det tiden enligt föreläggandet utlöpt.

Ett föreläggande som det föreslagna synes emellertid — förutom att det trots avsaknaden av sanktion torde fylla en viss praktisk funktion — vara motiverat av den anledningen att vid ett tidigt stadium av förrättningen bör fastställas viss ej för restriktivt tillmätt tidrymd, inom vilken sakägarna med säkerhet kan räkna med att förrättningen ej kommer att avslutas.

Enligt utskottets mening bör underlåtenhet att iakttaga föreläggandet, i fall då underlåtenheten ej kan anses ursäktlig, kunna tillmätas betydelse vid prövning av kostnadsfördelning enligt 10 §.

7 §.

Departementschefen

Förrättningsmannens medverkan vid klarläggandet av äganderättsanspråken är avsedd som ett betydelsefullt led i äganderättsutredningen. För den prövning, som förrättningsmannen skall ägna anspråken, är det viktigt att deras innebörd blir omsorgsfullt utredd. Det bör vara sakägarna angeläget att i möjligaste mån styrka sina anspråk med överlåtelsehandlingar, lantmäterihandlingar, sämjedelningsavtal och dylikt. Förrättningsmannen bör därvid på lämpligt sätt biträda dem. Vidare bör förrättningsmannen ha att upprätta en sammanställning över anspråken och vad eljest är honom känt rörande förhållanden av betydelse för äganderättsutredningen. Däri bör givetvis åberopade fång anmärkas. I vad mån bevismaterial i övrigt behöver redovisas får bero på omständigheterna i det särskilda fallet. Självfallet skall i sammanställningen även upptagas sådana för förrättningsmannen kända ägare som inte avhörts vid förrättningen. — Till frågan om redovisningen på förrättningskartan torde jag få återkomma vid behandlingen av 8 §.

Sedan materialet sammanställts, bör hållas nytt sammanträde, därvid sakägarna skall få tillfälle att taga del av sammanställningen. Förrättningsmannen bör då också redogöra för den förebragta utredningen i den mån så föranledes till exempel därav att två eller flera framställt anspråk beträffande samma egendom. Till sist måste möjlighet beredas sakägarna att vid sammanträdet eller senare slutföra sin talan.

8 §.

Departementschefen

Första stycket handlar om den sakprövning vari äganderättsutredning skall utmyнна. För institutets värde blir det av avgörande betydelse hur denna prövning gestaltas. Å ena sidan måste behörig hänsyn tagas till den enskildes rättssäkerhet. Å andra sidan måste eftersträvas att nå resultat inom rimlig tid. I allt väsentligt ansluter jag mig till den av lantmäteristyrelsen gjorda avvägningen mellan dessa intressen. Prövningen skall sålunda grundas på vad förrättningsmannen inhämtat ur fastighetsregister och fastighetsböcker med tillhörande akter och protokoll samt på vad sakägarna andragit och förebragt i utredningsväg. Men förrättningsmannen skall också taga hänsyn till förvärv och hävdeförhållanden om vilka han fått kännedom på annat sätt. Därav följer att han är oförhindrad att på eget initiativ verkställa kompletterande undersökningar. I vad mån sådana skall företagas bör emellertid få ankomma på förrättningsmannens eget bedömande. Det torde nämligen vara ogörligt att reglera frågan i lagen utan att äventyra förrättningsens nödvändiga smidighet. Jag förutsätter dock att undersökning sker när det synes antagligt att därigenom kan utan oproportionerlig omgång vinnas värdefulla rön i en oklar fråga.

Föremålet för prövningen skall vara frågan vilka som bör anses vara ägare till de särskilda ägototterna inom förrättningsområdet. Förekommer fall där tillräckligt underlag saknas för frågans bedömande, får konstateras att ägaren är okänd. Att häråt ge direkt uttryck i lagtexten har synt mig överflödigt. Den av hovrätten framförda tanken att för sådana fall hålla möjlighet öppen till ny förrättning torde få övervägas framdeles, om det då visar sig finnas praktiskt behov av dylik möjlighet. — I de fall, där ett förvärv för sin giltighet förutsätter tillstånd av Kungl. Maj:t, länsstyrelsen eller lantbruksnämnden, bör förvärvaren inte få anses som ägare förrän tillstånd erhållits.

Behandlingen av tvister, som yppas under en äganderättsutredning, har dryftats i en del remissyttranden. Bland annat har gjorts gällande att det vid tvist skulle vara särskilt påkallat med officialutredning. Häremot torde dock kunna framhållas att sakägarna själva lär vid tvist mer än eljest bemöda sig att styrka sina anspråk med allt tillgängligt utredningsmaterial. Man har också, under hänvisning just till förrättningsmannens utredande funktion, ifrågasatt om inte tvister borde prövas av särskilt tillkallad sakkunnig. Någon gång kan det måhända finnas motiverat att för bedömande av tvistefråga anlita sakkunnigt biträde enligt de i 2 § andra stycket angiv-

na bestämmelserna. Av såväl praktiska som principiella skäl bör dock enligt min mening den slutliga prövningen alltid ankomma på den som handlagt förrättningen. Ytterligare har man efterlyst särskilda regler varigenom bevisupptagning vid domstol skulle kunna ske inom äganderättsutredningens ram. För min del anser jag att tvister, som inte kan på ett tillfredställande sätt slitas utan tillgång till en domstols resurser, även bör handläggas och avgöras av domstol. Att så sker torde också komma att stämnings- eller besvärsvägen ombesörjas av parterna själva. Genom äganderättsutredningen kan ju dessa aldrig vinna den slutgiltiga lösning av äganderättsfrågan som ett rättskraftigt domstolsavgörande innebär. Väckes sådan rättegång under förrättningens lopp, kan i avbidan på laga kraft ägande dom motsvarande avsnitt av förrättningen vila och eventuellt utbrytas enligt 4 §.

Resultatet av den verkställda sakprövningen skall avfattas i form av en så kallad äganderättsförteckning. Denna bör innehålla alla sådana uppgifter som erfordras för den kommande fastighetsregistreringen och lagfartsbehandlingen.

Enligt lantmäteristyrelsens förslag skulle det åligga förrättningsmannen att upprätta karta med översiktlig redovisning av gällande fastighetsindelning (4 §). Kartan skulle sedan framläggas vid sammanträde med sakägarna, och dessas äganderättsanspråk skulle redovisas i anslutning till kartan (5 §). Slutligen skulle också äganderättsförteckningen upprättas i anslutning till kartan (7 §). Det synes mig ligga i sakens natur att en äganderättsutredning inte låter sig genomföras utan tillgång till kartmaterial. I den mån föreskrifter härom likväl erfordras bör de dock enligt min mening utfärdas i administrativ ordning. I själva lagen torde inte behöva stadgas annat än att de i äganderättsförteckningen upptagna ägolorterna skall redovisas på karta över förrättningsområdet.

Enligt lantmäteristyrelsens förslag skall i äganderättsförteckningen anges viss dag till vilken de redovisade förhållandena hänför sig. Någon sådan bestämmelse finns inte i departementsförslaget. Enligt min mening bör förrättningsmannen beakta alla de relevanta omständigheter som blivit kända för honom innan förrättningen avslutas.

Lagrådet

Bestämmelserna i 8 § första stycket torde innebära, att beträffande varje särskild registerfastighet eller för sådana fastigheter samfällad mark skall angivas vem som är ägare till fastigheten eller mark därinom eller till den samfällda marken. I denna redovisning skall alltså även beaktas mark, som efter den 30 juni 1962 avskilts genom privat jorddelning. Den angivna innebörden torde böra komma till tydligare uttryck.

Med hänsyn till den betydelse som äganderättsförteckningen skall ha böra till 8 § överföras de föreskrifter i 12 § första stycket som skola beaktas vid förteckningens upprättande. I 8 § torde sålunda böra stadgas, att mark avskild genom delning som avses i nämnda stycke skall upptagas såsom särskild ägolorott i förteckningen, samt i berörda stycke delningens fastighets-

bildande verkan knyts till att fastighetsdel upptagits såsom särskild ägolott i förteckningen.

Motiven till förslaget lämna ej tillräcklig ledning för bedömande av frågan om den verkan äganderättsutredningen och den därmed förenade fastighetsbildningen kunna få för in-teckningshavare. Lagrådet — som lämnar öppet huruvida privat jorddelning medför samma verkan i äganderättsligt hänseende oberoende av föremålet för delningen och sättet för dennas genomförande — finner emellertid uppenbart att nyssnämnda åtgärder kunna ha ogynnsamma följder med avseende å in-teckningar. Dels får antagas att panträttens ekonomiska värde understundom blir mindre. Dels kunna åtgärderna, om in-teckningsförhållandena ej beaktas, medföra komplikationer av rättslig art: såsom ett exempel må anföras att en ägares kvotdelar i flera fastigheter genom säm-jedelning utlagts så, att han ej fått någon mark inom en av fastigheterna, samt att hans kvotdel i sistnämnda fastighet är särskilt in-tecknad; då det icke med säkerhet kan påräknas att den nödvändiga ändringen av in-teckningen kan ske vid in-teckningarnas överförande till fastighetsboken, måste förhållandet beaktas redan vid äganderättsutredningen.

Svårigheter av sistnämnda slag skulle möjligen kunna undvikas om i lagen, såsom motsvarighet till 2 § i 1953 års legaliseringslag, stadgades att säm-jedelning som omfattar två eller flera fastigheter icke må beaktas, med mindre envar delägare inom varje fastighet erhållit ägor som väsentligen motsvara hans andel i fastigheten. Det synes emellertid vara anledning antaga, att en dylik regel skulle avsevärt förringa effekten av den föreslagna lagen och måhända, vilket i brist på upplysningar icke kan bedömas, vara onödigt rigorös. Vid det övervägande av hithörande frågor som nu varit möjligt har lagrådet — som finner det nödvändigt att in-teckningsförhållandena beaktas i samband med äganderättsutredningen — ansett annan utväg icke stå till buds än att i 8 § upptages en allmän regel härom. Regeln torde, i anslutning till det ovan anförda, böra innebära att säm-jelott icke må upptagas såsom särskild ägolott i den mån den fastighetsbildning, som uppkomme därest säm-jedelningen godtoges, skulle lända till skada för in-teckningshavare, varmed bör jämföras innehavare av annan rättighet för vilken fastighet häftar, samt ej heller om in-teckningsförhållandena eljest äro sådana att med hänsyn därtill dylik fastighetsindelning icke bör genomföras. Såvitt gäller enbart ekonomisk skada torde, utan att särskilt stadgande meddelas, vara klart att hinder kan undanröjas genom medgivande av rättighetshavare. Hinder i andra hänseenden böra i regel kunna avlägsnas genom att under förrättningen ändringar genomföras i fråga om in-teckningar.

Av anförda skäl hemställer lagrådet, att 8 § ändras på följande sätt.

I första stycket utbytes »de särskilda ägolotterna» mot »varje särskild fastighet eller mark inom sådan eller mark som är samfälld för flera fastigheter» och vidtagas härav föranledda redaktionella jämkningar.

I ett andra stycke stadgas i första punkten, att om fastighet eller för fas-

tigheter samfällad mark är delad genom sämjedelning, arealöverlåtelse eller liknande åtgärd som kommit till stånd före den 1 juli 1962, skall varje del upptagas såsom särskild ägolott i förteckningen. I andra punkten föreskrives, att vad sålunda sagts ej skall tillämpas i den mån fastighetsbildning i överensstämmelse med delningen länder till skada för innehavare av fordran eller rättighet, för vilken fastighet eller del därav häftar, eller hinder eljest föreligger på grund av in-teckningsförhållandena.

Härefter upptages såsom tredje stycke förslaget andra stycke utan ändring, vilket innebär att på kartan icke behöver redovisas annat område än sådant som avskilts genom delning som enligt lagen skall godtagas. Sista stycket i förslaget utgår.

Tillägges in-teckningsförhållandena den betydelse som ovan förordats, lärer därav följa att in-teckningshavare blir behörig att anföra besvär enligt 11 § i förslaget. Detsamma gäller övriga rättighetsinnehavare som ovan nämnts.

Departementschefen i anledning av lagrådets yttrande

Beträffande de — — — formella jämkningar, som innefattas i lagrådets förslag till 8 § första stycket och andra stycket första punkten, må framhållas att äganderättsprövningen bör omfatta varje äganderättslig enhet, och detta oavsett om den kan lokaliseras på marken. Även en från fastighet överlåten andel i samfällad mark skall således beaktas. Som en dylik tillämpning torde kunna förväntas, har jag inte något att erinra mot lagrådets hemställan i dessa delar. Det torde få ankomma på lantmäteristyrelsen att meddela sådana forskrifter angående redovisningen, att av äganderättsförteckningen klart framgår i vilka fall privata delningar legaliseras.

Mera tveksam ställer jag mig till den av lagrådet förordade regeln i 8 § andra stycket andra punkten om beaktande av in-teckningsförhållanden med mera. Såsom jag tidigare framhållit bör visserligen förrättningsmannen vid en äganderättsutredning söka verka också för att ordna upp oklara in-teckningsförhållanden. Att införa en uttrycklig bestämmelse härom har dock synt mig vara ägnat att tynga förrättningen. Även den nu förordade regeln kan ge anledning till liknande farhågor. Förrättningen skulle kunna bli alltför inriktad på undersökningar av in-teckningsförhållanden, och såväl tidsåtgången som förrättningskostnaderna skulle kunna ökas på ett sätt som inte svarar mot de värden regeln vill skydda. Å andra sidan synes det mig som om förrättningsmannen med hänsyn till kungörelseförfarandet har anledning utgå från att in-teckningshavare eller annan rättighetsägare, vars intresse till äventyrs skulle kunna förnärmas genom förrättningen, självmant ger sig till känna. Officialundersökningen skulle då kunna i stort sett begränsas till sådana — säkerligen fåtaliga — in-teckningar som åsyftas i slutet av förevarande punkt. Med hänsyn härtill vill jag inte motsätta mig lagrådets hemställan i denna del. Härav följer då också att 8 § i övrigt liksom 12 § första stycket bör utformas i anslutning till lagrådets förslag.

Utskottet

Förevarande paragraf har tidigare behandlats under det allmänna avsnittet om äganderättsutredningens fastighetsbildande verkan. Utskottet vill här anföra ytterligare några synpunkter i anslutning till bestämmelsen.

Landmäteristyrelsen har om äganderättsförteckningens avfattning anfört att den skall ha samma innehåll som delningsbeskrivning vid laga skifte enligt dalalagen. Utskottet finner detta uttalande värt att understrykas. Det måste nämligen anses angeläget att, i de fall laga skifte följer på förrättning enligt den nya lagen, dubbelarbete och onödigt kostnad undvikas genom att äganderättsförteckningen utformats så att den så långt möjligt kan direkt läggas till grund för tilldelningslängd vid skiftet.

Bestämmelsen i första stycket sista punkten torde allenast syfta på förvärv av fast egendom, som skett i strid mot bestämmelserna i jordförvärvslagen, den s. k. bolagsförbudslagen och 1916 års lag om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag, och som förty är ogiltigt. Då för särskilda fall — såsom för överlåtelse av omvänds fasta egendom — föreskrives rättens tillstånd till eller godkännande av fastighetsöverlåtelse, har ett åsidosättande av föreskrifterna en annan rättslig innebörd. Frågan huruvida sådana föreskrifter iakttagits synes enligt propositionen ej böra tillmätas avseende vid prövningen av föreliggande äganderättsanspråk.

Förrättningsmannen skall enligt propositionen i princip ej vara pliktig att undersöka den närmare beskaffenheten av de omständigheter som ligger till grund för anmälda äganderättsanspråk. Vid sin bedömning av frågan, huruvida med hänsyn till bestämmelserna i nyssnämnda lagar giltigt fång föreligger, kan förrättningsmannen emellertid ej på motsvarande sätt åtnöjas med uppgifter, som utan hans eget initiativ lämnas honom av sakägare eller på annat sätt. I propositionen ges ej ledning för bedömning av i vad mån förrättningsmannen ansetts böra undersöka föreliggande fång i nämnda hänseende.

För att ett kringgående av nämnda förbudslagstiftning ej skall sanktioneras och för att undgå oenhetlig prövning, måste förrättningsmannen enligt utskottets mening ha att ex officio företaga undersökning och verkställa utredning i berört avseende. Viss tidsförlust och omgång torde härvid ej kunna undvikas. En nära kontakt med lantbruksnämnden i frågor på jordförvärvslagens område torde vara ägnad att underlätta förrättningsmannens arbete i denna del.

Enligt lagen den 21 mars 1952 (nr 95) om ogiltighet av sämjedelning inom vissa delar av Kopparbergs län skall sämjedelning av jord, som undergått laga skifte enligt 1925 års s. k. provskifteslag eller dalalagen, vara utan verkan. Detsamma gäller — under viss förutsättning — sämjedelning av jord, hörande till by, som varit föremål för förrättning enligt 1943 års lag med bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län.

Förslaget utesluter ej att område, inom vilket förbud mot sämjedel-

ning således råder, inbegripes i förrättning enligt den nya lagen. Utskottet vill därför anmärka, att sämjedelningar, som är ogiltiga enligt 1952 års lag, givetvis ej får föranleda sådan redovisning i särskilda ägolotter som avses i andra stycket av förevarande paragraf.

9 §.

Departementschefen

Frånsett några smärre avvikelser överensstämmer 11 § i styrelsens förslag med 16 kap. 1 och 2 §§ jorddelningslagen. För min del har jag inte funnit skäl till annan avvikelse än att förrättningskartan uttryckligen bör förklaras skola hållas tillgänglig för sakägarna på samma sätt som förrättningshandlingarna.

10 §.

Lantmäteristyrelsen

Lantmäteristyrelsen förordar att, med hänsyn till det betydande intresset av att äganderätts- och lagfartsförhållandena saneras, förrättningarna i huvudsak får ske på statsverkets bekostnad. Äganderättsfrågornas uppordnande torde, som styrelsen framhållit även i annat sammanhang, vara ett oundvikligt arbete för samhällsutvecklingen inom nu ifrågasvarande bygder. Även statens direkta kostnader torde på lång sikt kunna nedbringas genom äganderättssaneringen. Uppläggande av nya fastighetsböcker, som hittills hindrats, kan igångsättas och genomföras utan andra svårigheter än som normalt föreligger. Detta synes vara av väsentlig betydelse för inskrivningsväsendet. Lantmäteristyrelsen erinrar om att jordrannsakan enligt lagen om uppläggande av nya fastighetsböcker sker utan att statens kostnader därför debiteras den enskilde. Beträffande lantmäteriets medverkan, anför styrelsen vidare, torde kostnadsfrågan enkelt kunna ordnas genom utnyttjande av den rätt lantmäteristyrelsen har att bevilja nedsättning av taxeavgifter. Andra kostnader än för själva förrättningen, t. ex. för hantlangning, torde däremot böra betalas av markägarna. Även om dessa kostnader torde bli obetydliga synes det erforderligt med en bestämmelse angående fördelningen av dem mellan sakägarna. Kostnadsfördelning efter omfattningen av det arbete som erfordrats för redovisningen av envar sakägares innehav skulle vara principiellt riktig, men en regel av denna innebörd skulle kräva alltför omfattande bokföring för att kunna tillämpas. Ofta skulle måhända kraven på samtidig rättvisa och enkelhet tillgodoses om kostnaderna fördelades efter huvudtalet. I andra fall skulle det vara skäligt att kostnaden fördelades efter omfattningen av hantlangningsarbetet, vilket skulle innebära att envar sakägare finge svara för den hantlangning som kunde vara erforderlig för inmätning av hans hävdelinjer. Enär förhållandena sålunda kan variera inom vida gränser, föreslår lantmäteristyrelsen att kostnaderna, i den mån de faller på sakägarna, skall fördelas efter vad som prövas skäligt.

Remissyttrandena

Kammarkollegiet förklarar sig ej ha någon erinran mot att kostnaderna för förrättningarna huvudsakligen bestrides av staten men anser att en förutsättning härför bör vara att förrättningsresultatet blir bestående för framtiden. *Svea hovrätt* uttalar att på skäl som anförts av lantmäteristyrelsen och med hänsyn till att förrättning för äganderättsutredning i varje särskilt fall kommer att igångsättas på allmänt initiativ förrättningarna huvudsakligen bör ske på statsverkets bekostnad. *Lantbruksnämnden* samt *Sveriges skogsägareföreningars riksförbund* och *Dalarnas skogsägareförening* anser med hänsyn till det betydande allmänna intresset av att få ordning i äganderätts- och lagfartshänseende inom länet, att förrättningarna helt bör bekostas av statsmedel.

Statskontoret anför, att det mot bakgrunden av de av lantmäteristyrelsen redovisade orsakerna till missförhållandena kan råda berättigad tvekan beträffande förslaget att låta statsverket väsentligen svara för ifrågavarande, till storleken inte angivna kostnader. Statskontoret erinrar i sammanhanget om att enligt förslaget lagfart skall meddelas fastighetsägarna utan att stämpelavgift tillföres kronan. Visserligen kan det förutsättas att statens direkta kostnader på längre sikt kan nedbringas genom äganderättssaneringen, men det kan dock förtjäna övervägas om inte markägarna på något sätt bör påtaga sig del av kostnaderna. Administrativt enkelt borde vara, att detta skedde genom erläggande av lagfartsstämpel. Att här uttaga sådan vore emellertid inte förenligt med avgiftens natur av omsättningsskatt. Ett generellt uttagande av stämpelavgift skulle oberättigat drabba dem som tidigare sökt lagfart och erlagt stämpelavgift. En fördelning på markägarna av samtliga förrättningskostnader torde föranleda åtskilliga problem och innebära avsevärda administrativa svårigheter. En sådan lösning av frågan om begränsning av de ekonomiska insatserna från statens sida synes därför inte tillräddig. Om fördelarna för det allmänna inte kan anses väga så tungt att lantmäteristyrelsens förslag beträffande förrättningskostnader och lagfartsstämpel bör accepteras, synes enligt statskontoret böra övervägas att för äganderättsutredningar fastställa en särskild på lämpligt sätt avvägd avgift. Denna skulle eventuellt kunna bestämmas till viss procent av fastighetens värde — förslagsvis densamma som gäller för lagfartsstämpel — om inte värderingssvårigheter lägger hinder i vägen för ett enkelt debiteringsförfarande. Skulle sådana svårigheter föreligga, synes avgiften kunna knytas till arealen.

Departementschefen

För förrättning, som utföres av personal tillhörande lantmäteriväsendet, skall enligt gällande bestämmelser ersättning utgå till statsverket. Ersättningen skall, om inte annat är föreskrivet, beräknas efter tidsåtgången med visst i lantmåteritaxan angivet belopp per timme. Vid laga skifte nedsättes ersättningsbeloppet automatiskt med 35 procent eller, då förrättningen avser område för jord- eller skogsbruksändamål, med 70 procent. Detta inne-

bär att för sådan äganderättsutredning, som enligt nuvarande lagstiftning inkluderas i laga skifte inom Kopparbergs län, sakägarna i allmänhet inte behöver gälda ersättning med högre belopp än 30 procent av lantmäteriets självkostnader. Jag anser att högre kostnadstäckning inte bör krävas heller för äganderättsutredning enligt den nya lagen. En avsevärd nedsättning av ersättningen är motiverad såväl av verksamhetens betydelse för det allmänna som av den omständigheten att äganderättsutredning alltid skall igångsättas på allmänt initiativ. För förrättning av större allmän betydelse öppnar för övrigt lantmäteritaxan möjlighet till särskild nedsättning efter lantmäteristyrelsens beprövande. Kostnader för hantlangning och dylikt bör i likhet med vad som gäller vid lantmåteriförrättningar gäldas av sakägarna.

Vad nu sagts om sakägarnas förrättningskostnader bör givetvis gälla även om förrättningsmannen inte tillhör lantmåteriväsendet. Den ersättning, som tillkommer sådan förrättningsman utöver vad sakägarna har att erlägga, torde få utgå ur tillgängliga anslagsmedel för jordbrukets rationalisering.

I lagen synes i förevarande hänseenden endast böra stadgas att kostnaderna för förrättningen skola, i den mån de icke gäldas av statsmedel, bäras av sakägarna efter vad som prövas skäligt samt att förrättningsmannen skall vid förrättningens avslutande meddela besked rörande fördelning av förrättningskostnaderna.

Motionen II: 872

Motionären finner det för det allmänna vara en angelägenhet av största vikt att medverka till förbättrade fastighets- och lagfartsförhållanden inom vissa delar av Kopparbergs län. Statsverkets kostnader för i propositionen förordad äganderättsutredning bör därför — allra helst som dylik utredning i varje särskilt fall kommer att igångsättas på allmänt initiativ — enligt motionären helt gäldas av statsmedel. I motionen erinras om att lantbruksnämnden i länet jämte Dalarnas skogsägareförening och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund framfört liknande önskemål samt påpekas att vid jordrannsakan enligt lagen om uppläggande av nya fastighetsböcker för landet statens kostnader ej debiteras den enskilde. Ett ytterligare skäl emot att den enskilde skall betala någon del av lantmäteriets kostnader för äganderättsutredning i enlighet med den föreslagna lagstiftningen finner motionären vara att 1960 års riksdag beslutat upphäva de särbestämmelser om statsbidrag som gällt för vissa lantmåteriförrättningar i Kopparbergs län.

Motionären anser — med hänvisning till reglerna i lantmåteritaxan om nedsättning av ersättningsbelopp för förrättning eller uppdrag av större allmän betydelse — någon författningsändring ej erforderlig »beträffande lantmäteriets medverkan», utan finner ett uttalande från riksdagens sida att förrättningskostnaderna skall gäldas av statsmedel vara till fyllest. »Samma bestämmelse», anför motionären, »bör givetvis gälla om förrättningsmannen ej tillhör lantmåteriväsendet.»

Utskottet

I enlighet med av riksdagen antagna, i propositionen nr 74 år 1960 angivna riktlinjer har nämnda år *dels* — med upphävande av 1952 års lantmäteri-taxa — utfärdats *kungörelse (nr 332) angående ersättning till statsverket för förrättningar och uppdrag som utföras av personal tillhörande lantmäteriväsendet (lantmäteritaxan)*, *dels* ock genom kungörelse (nr 336) företagits viss ändring i *kungörelsen den 22 juni 1950 (nr 381) angående statsbidrag till kostnaderna för vissa lantmäteriförrättningar m. m.*, därvid upphävts kungörelsen den 30 mars 1935 (nr 84) om statsbidrag till bestridande av förrättningskostnaderna vid vissa lantmäteriförrättningar inom Kopparbergs län och kungörelsen den 17 juni 1943 (nr 388) om statsbidrag till bestridande av förrättningskostnaderna vid förrättning enligt lagen den 4 juni 1943 (nr 302) med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län.

Nämnda, år 1960 utfärdade författningar innebär, såvitt nu är i fråga, i huvudsak följande.

Tidigare gällande regler om avgiftsfrihet för laga skifte, varå dalalagens bestämmelser är tillämpliga, och för förrättning enligt nyssnämnda 1943 års lag har utmönstrats ur lantmäteritaxan med motivering att rationaliseringsverksamheten inom jord- och skogsbruket även annorstädes innefattar åtgärder av principiellt samma natur som de i Kopparbergs län åsyftade. Kostnaderna för förrättningarna i fråga skall jämlikt de nya bestämmelserna bäras av berörda sakägare i samma omfattning som gäller vid annan lantmäteriverksamhet av betydelse för yttre rationalisering av jordbruks- och skogsfastigheter. Sakägarna har således ej längre någon särställning vare sig då det gäller skyldighet att ersätta lantmäteriets självkostnader för förrättningarna eller i fråga om kostnaderna för sådana åtgärder för vilka statsbidrag kunnat utgå enligt ovannämnda kungörelser nr 84 år 1935 och nr 388 år 1943. I den ovan angivna kungörelsen nr 381 år 1950 har också sakägarna vid de nämnda, för Kopparbergs län speciella förrättningarna i fråga om rätt till behovsprövade statsbidrag likställts med sakägare vid andra lantmäteriförrättningar, för vilka sådant bidrag kan beviljas.

Beträffande förrättningar, som påbörjats före det de nya författningarna trätt i kraft, gäller emellertid alltså de äldre reglerna.

För förrättning eller uppdrag, som utföres av personal tillhörande lantmäteriväsendet, skall enligt lantmäteritaxan utgå ersättning till statsverket. För laga skifte enligt jorddelningslagen — och därmed för de s. k. dalaskiftena och därvid företagna äganderättsutredningar — skall ersättningen utgå såsom s. k. sakersättning enligt bestämmelserna i 2 kap. lantmäteri-taxan, medan för förrättning enligt den tidigare nämnda lagen av år 1943 ersättningen skall beräknas som tidsersättning jämlikt 4 kap. samma taxa. 6 kap. i taxan medger viss nedsättning av ersättningsbelopp. Vid laga skifte enligt jorddelningslagen skall på sätt departementschefen närmare angivit s. k. automatisk nedsättning ske. Automatisk nedsättning förekommer ej vid förrättning enligt 1943 års lag. Vid båda slagen av förrättning gäller emel-

lertid den generella bestämmelsen i 26 § lantmäteritaxan om möjlighet till särskild nedsättning i vissa angivna fall, bl. a. då förrättning är av större allmän betydelse. Sådan nedsättning prövas av lantmäteristyrelsen och kan ske »till belopp som för varje särskilt fall kan anses skäligt med hänsyn till tidsåtgång för arbetet och övriga omständigheter».

Enligt 1950 års förutnämnda kungörelse om statsbidrag till förrättningskostnader, som alltså efter författningsändringen år 1960 är tillämplig beträffande de berörda förrättningarna i Kopparbergs län, må efter behovsprövning och under vissa särskilda villkor, lantmäteristyrelsen bevilja sakägare statsbidrag till bestridande av kostnaderna för förrättning eller utredning för sammanläggning med högst sjuttiofem procent av det belopp som på fastigheten eller ägolotten belöper av dels sådan ersättning, som utgår enligt fastställd taxa, dels ock gottgörelse till sakkunnigt biträde, som må ha anlitats vid förrättningen.

Departementschefens uttalande i anslutning till förevarande paragraf torde innebära att vid förrättning enligt den nya lagen ersättningsbelopp enligt lantmäteritaxan bör automatiskt nedsättas efter samma grunder som gäller för äganderättsutredning enligt dalalagen. Utskottet ansluter sig till denna uppfattning liksom till vad departementschefen anfört rörande kostnaderna i fall då förrättningsmannen ej tillhör lantmäteriväsendet. Såsom departementschefen anfört bör kostnader för hantlangning o. d. gäldas av sakägare.

Yrkandet i motionen synes innebära allenast den avvikelsen i förhållande till vad som förutsatts i propositionen att enligt motionären den tidigare nämnda bestämmelsen i lantmäteritaxan om särskild nedsättning alltid skall tillämpas vid förrättning enligt den nya lagen, att härvid maximal nedsättning skall ske så att sakägarna helt befrias från att utge ersättning enligt taxan, samt att motsvarande kostnadsbefrielse skall ske även då annan förrättningsman än lantmätare förordnats.

De oklara fastighets- och äganderättsförhållanden som motiverat förslaget till ny lagstiftning kan antagas i viss mån ha sin grund i sakägarnas egna åtgärder. Med hänsyn härtill och då de föreslagna förrättningarna är i hög grad ägnade att gagna de enskilda sakägarnas intressen anser utskottet att sakägarna genom de i propositionen angivna principerna för nedsättning av ersättningsbelopp enligt lantmäteritaxan i tillräcklig utsträckning tillgodoses. Prövningen huruvida särskild nedsättning skall medgivas bör således för varje förrättning företagas enligt eljest vedertagna grunder.

Sakägare vid förrättning enligt den nya lagen bör, enligt utskottets mening, i fråga om rätt till statsbidrag efter behovsprövning, likställas med sakägare vid förrättning som angivits i 1 § förutnämnda kungörelse den 22 juni 1950.

11 §.

Departementschefen

Föremål för besvärstalan kan vara förrättningen i dess helhet; klaganden gör till exempel gällande att fel förelupit vid förrättningens kungörande. Men besvären kan också avse något avsnitt av förrättningen, exempelvis sakprövningen rörande viss ägolott. I det senare fallet vinner förrättningen i övrigt laga kraft, ett förhållande som återspeglas i utformningen av 12, 13 och 17 §§ i departementsförslaget. Det får ankomma på ägodelningsdomaren att vid behov meddela bevis om vunnen laga kraft och därvid bedöma omfattningen av densamma.

Fullföljes fråga om vem som skall i äganderättsförteckning upptagas såsom ägare till viss egendom, kommer fullföljdsprocessen att till sin egentliga innebörd framstå som en äganderättstvist. Det vore mindre väl förenligt med eljest gällande processuella grundsatser, om parterna efter besvärens avgörande skulle vara oförhindrade att ånyo tvista om äganderätten. Såsom kammarkollegiet föreslagit bör därför stadgas att besvären skall anses innefatta yrkande om bättre rätt till egendomen. På så sätt kommer målet att utmynna i ett för parterna rättskraftigt avgörande i fråga om själva äganderätten. Vid bifall till besvären skall givetvis också meddelas vederbörlig föreskrift för förrättningsmannen att ändra äganderättsförteckningen i enlighet med utslaget.

I detta sammanhang har också framförts tanken att yppade tvister skulle redan under förrättningens gång av förrättningsmannen underställas ägodelningsrättens prövning. En sådan anordning skulle dock enligt min mening medföra alltför påtagliga risker för onödigt uppehållande av förrättningen. Ej heller kan jag biträda tanken att förrättningsmannen skulle få möjlighet att avgöra tvister genom särskilda beslut under förrättningens gång. Handläggningen skulle härigenom kunna förryckas och ett enhetligt bedömande försvåras.

Besvärstidens längd synes mig böra anknytas till vad i allmänhet gäller enligt jorddelningslagen och således bestämmas till 30 dagar från det förrättningen avslutades. I överensstämmelse med jorddelningslagen bör beträffande under äganderättsutredning meddelat beslut, varigenom jäv mot förrättningsmannen ogillats, gälla att besvärstiden skall räknas från det beslutet avkunnades, att besvär skall prövas av ägodelningsdomaren i stället för ägodelningsrätten samt att klagan inte får föras över ägodelningsdomarens beslut. Jag finner inte anledning att, på sätt lantmäteristyrelsen föreslagit, ålägga inskrivningsdomaren att göra anteckning om att förrättning blivit slutligen gällande. Erforderliga föreskrifter om expediering av handlingar och karta torde lämpligen få utfärdas i administrativ ordning.

Lagrådet

I anslutning till andra stycket må nämnas att, därest tidigare väckts talan om bättre rätt till den med besvären avsedda egendomen och denna talan icke blivit slutligt prövad, besvärsmålet bör vila i avvaktan på lagakraftägande dom i det förut instämnda målet.

12 §.

Departementschefen

Frågan om äganderättsutrednings fastighetsbildande verkan har behandlats i den allmänna motiveringen. Här må ytterligare framhållas, att sådan verkan inte kan inträda i den mån de äganderättsliga enheterna sammanfaller med eller innesluter befintliga registerfastigheter. Men där gränsen för en dylik enhet skär igenom en registerfastighet eller samfälld mark, kommer denna att efter förrättningen anses lagligen delad. För att ernå klar anslutning till åtskilliga bestämmelser i bland annat jorddelningslagen har detta förhållande i lagtexten uttryckts så, att delningen skall anses verkställd genom lagligen gällande lantmäteriförrättning. Den av lantmäteristyrelsen åsyftade anslutningen till 1 kap. 20 § jorddelningslagen har fått komma till direkt uttryck i lagtexten. Syftet med 8 § andra stycket i styrelsens förslag torde vara tillgodosett därmed, att äganderättsutredningen förklaras inte skola medföra inskränkning i rätten att erhålla laga skifte.

Genom 12 § legaliseras inte blott sämjedelningar i inskränkt bemärkelse och delningar genom arealöverlåtelser utan även liknande åtgärder, till exempel sämjeägoutbyten. Undantagsvis torde kunna förekomma att en privat fastighetsdelning framträder endast däri, att områden av en och samma ägolott är in-teckningsbelastade på olika sätt. Även sådan delning legaliseras genom 12 §.

I tidigare sammanhang har jag berört förekomsten av så kallade heterogena andelsinnehav. Därmed åsyftas fall där samägd fastighet innehaves med olika andelstal i olika ägoområden. Det kan måhända göras gällande att i dylikt fall fastigheten är sämjevis delad, så att varje ägoområde utgör en äganderättslig enhet. Ett sådant betraktelsesätt torde dock vara helt främmande för andelsägarna själva. Det är ej heller avsett att 12 § här skall få någon verkan.

För att motverka privat jorddelning efter det äganderättsutredning inletts har lantmäteristyrelsen föreslagit en bestämmelse (9 §) av innebörd att framtida sämjedelningar i viss omfattning fränkannes verkan. Emellertid har denna dag på föredragning av chefen för justitiedepartementet till lagrådet remitterats ett förslag till lagstiftning om generell förbud mot sämjedelning. Frågan behöver därför inte upptagas i förevarande lagstiftnings-ärende.

Lagrådet

I enlighet med vad som anförts vid 8 § hemställer lagrådet, att första stycket får det innehåll att, om äganderättsförteckningen utvisar att delning som i 8 § andra stycket sägs föranlett att mark enligt vad där stadgas upptagits såsom särskild ägolott, skall, sedan äganderättsutredningen härutinnan blivit slutligen gällande, delningen anses verkställd genom lagligen gällande lantmäteriförrättning.

Departementschefen i anledning av lagrådets yttrande (Se vid 8 §.)

Utskottet

Utskottet hänvisar till sina tidigare uttalanden angående utredningens fastighetsbildande verkan (se vid 8 §).

I bestämmelsen sägs, att delningen skall anses verkställd genom lagligen gällande lantmäteriförrättning. Den jämställs således i fråga om verkningarna ej med någon speciell form av sådan förrättning. I propositionen torde ha förutsatts att härigenom huvudregeln i 37 § 2 mom. inteckningsförordningen skall anses tillämplig i fråga om de särskilda delarnas inteckningsansvar.

13—15 §§.

Departementschefen

I likhet med lantmäteristyrelsen anser jag att lagfart skall meddelas för de i äganderättsförteckningen upptagna personerna oberoende av ansökan från deras sida. Beträffande dem, som redan har lagfart på sin ägolott, bör dock inskrivningsdomaren få fria händer att bedöma om ny lagfart lämpligen skall meddelas. I de fall, där någon sålunda skall erhålla lagfart, bör så anses, som om denne själv gjort ansökan härom. Ansökningen bör vidare fingeras vara gjord å andra inskrivningsdagen efter det äganderättsutredningen blivit slutligen gällande i vad den avser vederbörande egendom. Med hänsyn till tidsåtgången för erforderliga registreringsåtgärder synes det nämligen inte möjligt att härvidlag välja redan den första inskrivningsdagen efter nämnda tidpunkt.

Förutsättning för lagfart bör vara att egendomen är upptagen i fastighetsregister som särskild fastighet. Lagfart bör dock kunna meddelas också på kvotdel av dylik fastighet. Brister dessa förutsättningar, skall ärendet förklaras vilande i avbidan på hindrets undanröjande. Beträffande arealfång, som avses i 12 § och skett efter den 30 juni 1962, innebär detta att lagfart kan meddelas först efter avstyckning. Där enligt vad nu sagts lagfart inte kan meddelas på del av fastighet, bör i överensstämmelse med grunderna för 6 § 3 mom. lagfartsförordningen motsvarande gälla i fråga om återstoden av fastigheten.

Vilandeförklaring bör även ske i fall då den i äganderättsförteckningen angivne ägarens rätt till egendomen finnes vara tvistig och detta beror på någondera av följande omständigheter. Den ena är att sådan anteckning om instämt anspråk på egendomen, som skall ske enligt 13 § lagfartsförordningen, förekommer på samma inskrivningsdag eller redan tidigare förekommer i fastighetsboken. Den andra omständigheten är att någon annan person förvärvat egendomen efter det äganderättsutredningen avslutades och sökt lagfart senast den nu aktuella inskrivningsdagen. Givetvis kan här den i äganderättsförteckningen angivne ägarens rätt inte anses tvistig, om han själv är fångesman. I dylikt fall skall alltså lagfart meddelas såväl för honom som för förvärvaren.

Med den nu förordade uppläggnings av lagfartsförfarandet torde inte erfordras någon bestämmelse motsvarande den som lantmäteristyrelsen efter

mönster av 8 § första stycket i 1932 års särskilda lagfartslag upptagit i 21 § första stycket av sitt lagförslag. I andra stycket av samma paragraf har lantmäteristyrelsen med 8 § andra stycket i 1932 års lag som förebild upptagit en bestämmelse av innebörd att, sedan någon på grund av äganderättsförteckning erhållit lagfart å fastighet som förut var lagfaren för annan, äldre inteckningar i fastigheten skall vara ogiltiga. Med hänsyn till inteckningshavarnas rättssäkerhet bör enligt min mening någon sådan bestämmelse inte inflyta i lagen. Det får i stället i varje särskilt fall ankomma på förhandlingar mellan de berörda intressenterna hur man skall förfara med sådana inteckningar. I sista hand får den i äganderättsförteckningen angivne ägaren söka genom klandertalan vinna att inteckningarna blir ogiltiga enligt 60 § inteckningsförordningen.

Såsom jag tidigare framhållit bör vid äganderättsutredning sakägarna i avsevärd mån befrias från förrättningskostnaderna. Detta motiveras av verksamhetens betydelse för det allmänna liksom av den omständigheten att förrättningen igångsättes på allmänt initiativ. För resultatet är det också avgörande att sakägarna visar beredvillighet att medverka. I fråga om lagfartskostnaderna tillkommer synpunkten att lagfart här meddelas oberoende av vederbörandes önskan. Då härjämte förfarandet medför betydande arbetsbelastning för inskrivningsdomaren, synes det allmänna böra avstå från lösen- och stämpelavgifter, som kan verka betungande eller irriterande för sakägarna samt vålla inskrivningsdomaren extra besvär med debitering och uppbörd. Sådana avgiftsbelagda bevis om beslut i lagfartsärende, som inskrivningsdomare skall utfärda enligt 11 § lagfartsförordningen och 9 § lagen med särskilda bestämmelser om handläggning av inskrivningsärenden, synes därför inte böra förekomma i lagfartsärenden av förevarande slag. Skulle någon sakägare önska bevis om sin lagfart, kan han lika väl lösa ett äganderättsbevis. Beträffande lagfartsstämpeln må även framhållas att denna till sin natur är en omsättningsskatt. Det vore därför knappast rimligt att fordra stämpelavgift i alla de fall där lagfarten kommer att avse gamla fastighetsinnehav. Även beträffande övriga fall synes för närvarande övervägande skäl tala för att stämpelavgift inte uttages. Jag förordar således att vid lagfart på grund av äganderättsutredning åtminstone tills vidare inte skall utgå stämpelavgift. Frågan torde emellertid få upptagas till förnyad prövning i samband med att slutlig ställning tages till den revision av stämpelförfattningarna, som föreslagits i betänkandet »Stämpel- och expeditionavgifter» (SOU 1961: 37). Eftersom 1933 års särskilda stämpelförordning är avsedd att upphävas genom förevarande lag och då eljest gällande stämpelbestämmelser inte innehåller någon grund för uttagande av lagfartsstämpel i samband med äganderättsutredning, behöver den nu förordade stämpelfriheten inte komma till uttryck i författningssväg.

Utskottet

I propositionen har — med avvikelser från lantmäteristyrelsens förslag, som efter mönster av lagen med särskilda bestämmelser om lagfart inom vissa delar av Kopparbergs län föreskrivit meddelande av nya lagfarter

oavsett äldre lagfartsförhållanden — föreslagits att åt inskrivningsdomaren skall överlämnas att avgöra, huruvida lagfart skall meddelas då tidigare lagfart på samma egendom föreligger. Skälen för denna avvikelse har ej angivits. Utskottet finner vissa nackdelar förenade med den i propositionen föreslagna ordningen i förhållande till den av lantmäteristyrelsen förordade. Bl. a. synes förfarandet förlora i enkelhet och säkerhet från såväl inskrivningsdomarens som sakägarnas synpunkter. Utskottet anser sig emellertid böra biträda propositionens förslag, därvid utskottet dock vill påpeka följande.

Såvitt framgår av propositionen skall ansökan om lagfart ej anses föreligga, då ny lagfart ej befinnes erforderlig. Besvärsmöjligheten för sakägare, som är missnöjd med att ej ha erhållit lagfart på grund av äganderättsförteckningen, synes därför oklar. Anledning till missnöje kan vara att sakägare ej anser den i förteckningen för honom upptagna egendomen vara densamma som omfattas av för honom tidigare meddelad lagfart. Med hänsyn bl. a. till det anförda bör ny lagfart anses obehövlig endast då ägoinnehav enligt förteckningen är uppenbart identiskt med egendom, varå ägaren tidigare erhållit lagfart.

Uppläggningsen av lagfartsförfarandet har även i ett annat hänseende särskilt tilldragit sig utskottets uppmärksamhet. Utskottet håller för troligt att vederbörliga registreringsåtgärder i anledning av förrättningar enligt den nya lagen i mycket ringa utsträckning kommer att företagas i sådan tid att resultatet därav kan föreligga redan å den inskrivningsdag, då enligt 13 § sista stycket lagfart skall anses sökt. Följden härav måste på grund av bestämmelserna i 14 § bli ett stort antal vilande lagfartsärenden. Då, enligt propositionen, sakägarna själva skall fingeras ha gjort ansökan i fall då ny lagfart befunnits erforderlig, måste, såvitt utskottet kan bedöma, initiativet till fullföljd av lagfartsärendena, sedan registreringen genomförts, komma från sakägarna själva. Detta synes från arbetsteknisk synpunkt och med hänsyn till önskvärdheten av att förrättningarna så långt möjligt skall resultera i lagfarter för sakägarna vara en mindre lycklig konsekvens av förslagets utformning. Till motverkande av de således befarade olägenheterna vill utskottet förorda att förrättningsmannen, därest så låter sig göra, verkar för att vilande lagfartsärenden i fall som de nämnda vederbörligen fullföljes. I allt fall bör förrättningsmannen under den pågående förrättningen för sakägarna klargöra bestämmelsernas närmare innebörd i förevarande avseende och framhålla vikten av sakägarnas medverkan för uppnående av det önskade syftet med förrättningen.

16—18 §§.

Departementschefen

Av skäl som lantmäteristyrelsen anført bör äganderättsutredning leda till sammanläggning av fastigheter i den mån därigenom vinnes en lämpligare fastighetsindelning. Eftersom enligt departementsförslaget lagfartsfrågan skall behandlas kort efter det äganderättsutredningen blivit slutligen gällan-

de, saknas anledning att, på sätt lantmäteristyrelsen föreslagit, i sammanläggningsärendet efterge kravet på lagfart. Enligt min mening finns inte heller anledning att avvika från den enligt såväl dalalagen som 1943 års lag gällande ordning, enligt vilken prövningen av sammanläggningsärende alltid skall hänskjutas till ägodelningsrätten. Enär enligt jorddelningslagen sakägarna skall kallas till rättens sammanträde, erfordras inte den av lantmäteristyrelsen föreslagna bestämmelsen om skyldighet att underrätta sakägarna om sådant förslag till sammanläggning, som avges efter förrättnings avslutande. I övrigt överensstämmer förevarande paragrafer till sitt sakliga innehåll i allt väsentligt med lantmäteristyrelsens förslag.

Det må framhållas att, enligt 18 § andra stycket, sammanläggningslagen blir tillämplig även på fastigheter som eljest lyder under lagen om fastighetsbildning i stad.

Lagrådet

Lagrådet har beträffande 18 § föreslagit en jämkning av formell art i det ursprungliga departementsförslaget. Jämkningsen har vidtagits.

19 §.

Departementschefen

Det bör få ankomma på Kungl. Maj:ts bemyndigande i vad mån lantmäteristyrelsen skall äga utfärda tillämpningsföreskrifter.

Övergångsbestämmelserna

Departementschefen

Den nya lagen bör träda i kraft den 1 juli 1962. Såsom lantmäteristyrelsen föreslagit bör genom lagen upphävas dels 6 § dalalagen dels 1932 års särskilda lagfartslag och dels 1943 års lag. Härjämte bör genom lagen upphävas 1933 års särskilda stämpelförordning. De äldre bestämmelserna bör dock alltjämt äga tillämpning beträffande förrättning, som påbörjats för den 1 juli 1962, samt beträffande lagfart på grund av sådan förrättning och stämpelavgift i samband med ansökan om dylik lagfart. Härifrån bör likväl göras det undantaget att, i den mån Kungl. Maj:t efter det delägarna vid lantmäterisammanträde blivit hörda så förordnar, den nya lagen skall tillämpas även i nyssnämnda hänseenden. Det kan sålunda visa sig lämpligt att för avhjälpande av lagfartsbrister inom område, som är föremål för laga skifte enligt dalalagen, tillämpa den nya lagen i stället för 1932 års lag. För att inte delningsgrunden skall rubbas under pågående skifte, bör Kungl. Maj:t i dylikt fall kunna förordna om sådan inskränkt tillämpning av den nya lagen att sämjedelningar inte legaliseras. Sämjelotterna får då redovisas och lagfaras som kvotdelar av fastighet.

Utskottet

Förslagets innebörd är ej helt klar, såvitt avser förfarandet då påbörjad förrättning enligt äldre bestämmelser skall avlösas av förrättning enligt den

nya lagen. Förfarandet vid äganderättsutredning enligt de äldre bestämmelserna är sådant att materialet från en påbörjad dylik utredning i mycket stor utsträckning torde kunna användas vid och förenkla en förrättning enligt de nya bestämmelserna. Det torde därför ej behöva innebära en alltför stor omgång att, även på ett sent stadium av en äldre förrättning, övergå till och helt tillämpa de nya bestämmelserna och därmed, då den påbörjade förrättningen företagits enligt dalalagen, vinna att lagfartsfrågorna kan lösas utan avbidan på skiftets fastställande. Det framgår ej av propositionen, huruvida med förslaget avses att, genom förordnande enligt övergångsbestämmelserna, tillämpandet av den nya lagen skall kunna inskränkas även i annat hänseende än i fråga om legalisering av sämjedelningar. Utskottet förutsätter emellertid att lagfartsförfarande enligt den nya lagen ej skall kunna tillämpas med mindre kungörande om förrättningen ägt rum enligt 5 § samt med stöd av äldre bestämmelser företagen äganderättsutredning bringats i överensstämmelse med de nya reglerna i de avseenden olikheter i förfarandet har rättslig betydelse.

IV. Fråga om vissa ändringar i den för Kopparbergs län gällande särlagstiftningen på fastighetsrättens område

I två likalydande motioner till 1961 års riksdag, nämligen I: 514 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 606 av herr Turesson och herr Persson i Tandö, hemställdes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till vissa ändringar i den för Kopparbergs län gällande särlagstiftningen på fastighetsrättens område. Ändringar borde enligt motionärerna ske i två skilda hänseenden. För det första borde vissa med beslut om sammanläggning under laga skifte enligt dalalagen förenade nackdelar i form av lagfarts- och inteckningshinder, försäljningssvårigheter m. m. undanröjas. För det andra borde eftergift från de i sammanläggningslagens 3, 6 och 7 §§ stadgade villkoren göras fullständig vid alla sammanläggningar enligt dalalagen och 1943 års lag med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län.

Motionerna behandlades av tredje lagutskottet som däröver avgav utlåtande nr 26 år 1961. I det följande redovisas i sammandrag utskottets uttalanden och ställningstagande till motionerna. Vad angår utlåtandets innehåll i övrigt får utskottet hänvisa till detsamma.

Angående det i motionerna i första hand upptagna spørsmålet fann utskottet det angeläget att de påtalade olägenheterna så snart som möjligt undanröjdes. Utskottet uttalade att, även om en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med det av lantmäteristyrelsen framlagda förslaget till lag om äganderättsutredning och lagfart i vissa fall i Kopparbergs län skulle genomföras, behovet av ändringar i förevarande avseende i den nu gällande lagstiftningen skulle kvarstå. Erforderlig utredning för ett bedöman-

de av den föreliggande frågan borde, enligt utskottet, ske i samband med det fortsatta arbetet på den föreslagna lagstiftningen och, om riksdagen förelades ett förslag till lag om äganderättsutredning och lagfart, borde resultatet av utredningen framläggas i samband därmed.

Beträffande övriga i motionerna upptagna frågor yttrade sig utskottet till en början om tillämpligheten av det i 3 § sammanläggningslagen uppställda registreringskravet vid sammanläggningar enligt dalalagen. Utskottet konstaterade att enighet råder om att lagtexten ej utgör ett klart uttryck för vad som allmänt anses böra gälla i detta hänseende och ansåg detta förhållande utgöra tillräcklig anledning att närmare utreda och överväga behovet av en lagändring. Huruvida detta borde ske inom fastighetsbildningskommittén eller i annan ordning fann utskottet böra ankomma på Kungl. Maj:t att bedöma. Även denna fråga ansåg utskottet böra lösas snart. I fråga om för rättningar enligt 1943 års lag förelåg enligt utskottets mening ej skäl att vid sammanläggning efterge de i 6 och 7 §§ sammanläggningslagen uppställda villkoren. Vad avsåg registreringsvillkoret syntes enligt vad utskottet inhämtat praxis utvisa visst behov av att kunna efterge detta krav åtminstone i den utsträckning som gäller vid laga skifte enligt jorddelningslagen. Huruvida behovet motiverar en lagändring fann utskottet lämpligen kunna övervägas i samband med de överväganden utskottet ansett böra äga rum beträffande registreringskravets tillämpning vid sammanläggningar enligt dalalagen.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna. Denna hemställan bifölls av riksdagen.

Departementschefen

I tredje lagutskottets inledningsvis omnämnda utlåtande nr 26 vid 1961 års riksdag behandlas tvenne spörsmål av intresse i förevarande sammanhang. Det första av dessa rör vissa olägenheter som ansetts kunna följa av beslut om sammanläggning under laga skifte enligt dalalagen. I den mån olägenheter av åsyftat slag förekommer beror de ytterst på att skiftesdelägarna enligt gällande bestämmelser inte kan erhålla lagfart förrän efter skiftets fastställande. Olägenheterna synes följaktligen — oavsett huru långt skiftet framskridit — kunna undanröjas med hjälp av den nya lagen, om denna får jämlikt övergångsbestämmelserna träda i stället för 1932 års särskilda lagfartslag.

Det andra av lagutskottet behandlade spörsmålet rör innebörden av gällande villkor för sammanläggning enligt dalalagen och 1943 års lag. Härom torde jag få anföra följande.

För säkerställande av ett gott skiftesresultat är det i de bygder varom här är fråga av vikt att sammanläggning sker i så stor utsträckning som möjligt. Sammanläggning bör därför kunna avse alla förekommande typer av jordinnehav, det vill säga hela fastigheter och andelar av fastigheter oavsett om fastigheterna införts i jordregistret eller icke, icke utbrutna areal-

fång och så kallade heterogena andelsinnehav ävensom andelar i sådan egen- dom. I syfte att öka möjligheterna att genomföra sammanläggningar har också i dalalagen (7 och 8 §§) upptagits bestämmelser vilka i väsentliga hänseenden avviker från eljest gällande regler om sammanläggning. Sist- nämnda bestämmelser inbegriper icke något uttryckligt stadgande om ef- tergift från 3 § sammanläggningslagen — det vill säga vad som allmänt bru- kar benämnas registreringskravet — oaktat dylik eftergift framstår såsom nödvändig för de sammanläggningar varom här är fråga.

Förarbetena till dalalagen och 1943 års lag utvisar, att lagstiftaren trots avsaknaden av uttrycklig undantagsbestämmelse avsett att sammanläggning- ar av nyss angivet slag skall kunna genomföras (SOU 1931: 19 s. 208 och 186—187 samt prop. 1943: 152 s. 29—30 och 35). Av den vid utskottsbehand- lingen i riksdagen förebragta utredningen framgår också att de formella be- stämmelserna om sammanläggning vid hittills genomförda laga skiften ej ansetts utgöra hinder för sådana sammanläggningar.

I och för sig må det medges, att införandet av en uttrycklig undantagsre- gel — såsom motionärerna åsyftat — varit på sin plats. Vissa omständighe- ter talar emellertid för att en lagändring nu icke bör verkställas. Därvid är främst att beakta konsekvenserna av att det nu framlagda förslaget till lag om äganderättsutredning med mera genomföres. Efter ikraftträdandet av sistnämnda lag kan det antagas att laga skifte enligt dalalagen i regel icke kommer att avse annan mark än sådan som redan varit föremål för förrätt- ning enligt den nya lagen. Detta innebär att registreringskravet icke kommer att spela någon roll vid laga skiftet. Den nya lagstiftningen innebär ju näm- ligen enligt förslaget, såsom redan framgått, i princip en legalisering av alla vid förrättningen föreliggande icke legala delningar som skett före ikraftträ- dandet av lagen. Slutresultatet kommer därför att i stort sett innebära över- ensstämmelse mellan jordens indelning i äganderättsligt hänseende och dess indelning i fastigheter. Om laga skifte enligt dalalagen icke föregås av för- rättning för äganderättsutredning, skulle visserligen kunna föreligga ett be- hov av att kunna efterge registreringskravet, men detta fall måste bedömas såsom så osannolikt att hänsyn knappast behöver tagas till detsamma. Den nya lagstiftningen om äganderättsutredning torde alltså — såvitt nu kan be- dömas — göra den här behandlade frågan i stort sett inaktuell. Med hän- syn härtill och då trots den formella motsättningen i lagstiftningen den praktiska tillämpningen icke vållat några svårigheter, synes den eljest er- forderliga kompletteringen av dalalagen kunna underlåtas.

Utskottet

Beträffande det av departementschefen först berörda spørsmålet erbju- der, som anförts, övergångsbestämmelserna till den nya lagen möjlighet till avhjälpande av de i utskottets omnämnda utlåtande berörda olägenheterna. Dessa måste emellertid komma att kvarstå i den mån den nya lagen ej göres tillämplig å påbörjade skiften enligt dalalagen. Som bl. a. framgår av ett i propositionen i annat sammanhang återgivet uttalande av överlantmätaren

i Kopparbergs län pågår där för närvarande ett flertal laga skiften. Utskottet utgår från att delägarna vid sådant skifte kommer att höras om sin inställning till frågan om tillämpning av den nya lagstiftningen på förrättningen. Det kan förutsättas att behörig hänsyn kommer att tas till delägarnas önskemål och att de nackdelar, som enligt utskottets tidigare uttalade mening är förenade med det äldre förfarandet, beaktas vid övervägande av, huruvida förordnande enligt andra stycket i övergångsbestämmelserna skall meddelas i dylika fall. Med hänsyn till det anförda kan medgivas att problemet genom den nya lagstiftningen synes få avsevärt mindre räckvidd än tidigare.

Även frågan om behov föreligger av lagändring angående eftergift av registreringskravet vid sammanläggningar enligt dalalagen har för kommande skiften förlorat i betydelse samt är beträffande redan påbörjade skiften avhängig av i vad mån den nya lagstiftningen göres tillämplig å dessa. Då det kan antagas att några av de skiften som påbörjats enligt äldre bestämmelser nu fortskridit så långt att fråga om tillämpning av den nya lagen ej blir aktuell och då i dessa fall behandlingen av sammanläggningsfrågorna torde förestå, synes förevarande spörsmål alltså — ehuru i betydligt mindre mån än tidigare — ha viss betydelse.

Något övervägande i den av utskottet i det tidigare utlåtandet tillika behandlade frågan om registreringskravet såsom villkor vid sammanläggning enligt 1943 års lag har ej redovisats i propositionen. I denna del har emellertid utskottet anledning antaga att problemet genom den nya lagstiftningen förlorat sin aktualitet.

Utskottets motivering; sammanfattning

Utskottet har ovan (s. 9—10, 11—12, 14—16, 19, 20, 25—26, 28—30, 32, 34—35, 36—37 och 39—40) under olika avsnitt redovisat sin uppfattning om skilda delar av propositionen. Utskottets ställningstagande till motionen II: 872 redovisas i samband med den närmare behandlingen av 10 § under avd. IV. (s. 28—30).

I motionen II: 869 har enligt utskottets mening ej anförts någon omständighet av beskaffenhet att böra föranleda avslag på propositionen.

Med hänvisning till vad utskottet således anført och då utskottets granskning av propositionen i ej särskilt berörda delar ej givit anledning till annat ställningstagande, tillstyrker utskottet bifall till propositionen.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer,

A. att riksdagen — med bifall till propositionen och med avslag å motionen II: 869 — måtte för sin del antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget;

B. att motionen II: 872 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening giva till känna vad utskottet anfört angående rätt för sakägare vid förrättning enligt de föreslagna bestämmelserna att erhålla sådant statsbidrag som avses i kungörelsen den 22 juni 1950 (nr 381) angående statsbidrag till kostnaderna för vissa lantmåteriförrättningar m. m.

Stockholm den 24 maj 1962

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Oswald, Göran Karlsson, Kristiansson, Georg Carlsson, Alexanderson, Herbert Larsson, Paul Jansson och Schött;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp*, fru Torbrink, herrar Jansson i Benestad, Persson i Tandö, Hamrin i Kalmar, Tobé och Turesson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Alexanderson* och *Turesson*.